

**PRZEGLĄD ORZECZNICTWA EUROPEJSKIEGO
DOTYCZĄCEGO SPRAW KARNYCH**

**Zeszyt nr 3/2005
(obejmuje okres 1 lipca – 30 września 2005 r.)**

**BIURO STUDIÓW I ANALIZ
DZIAŁ PRAWA EUROPEJSKIEGO**

Opr.: Małgorzata Wąsek-Wiaderek

SPIS TREŚCI

ANALIZA STATYSTYCZNA I MERYTORYCZNA SKARG WNO SZONYCH PRZECIWKO POLSCE NA ZBYT DŁUGOTRWALE STOSOWANIE TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA (NA GRUNCIE ART. 5 § 3 KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI)	4
CZEŚĆ A	
AI – ORZECZNICTWO ETPCZ W SPRAWACH POLSKICH.....	10
INFORMACJE WSTĘPNE I DANE STATYSTYCZNE.....	10
AII – ORZECZNICTWO ETPCZ W SPRAWACH PRZECIWKO INNYM PAŃSTWOM RADY EUROPY.....	10
<i>Osvath przeciwko Węgrom</i> – wyrok Drugiej Izby ETPCz z dnia 5 lipca 2005 r., skarga nr 20723/02, (<i>kluczowe zagadnienia: rzetelność postępowania w przedmiocie stosowania i przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania</i>).....	10
<i>Van Offeren przeciwko Niderlandom</i> – decyzja Trzeciej Izby ETPCz z dnia 5 lipca 2005 r., skarga nr 19581/04, (<i>kluczowe zagadnienia: zasada domniemania niewinności a dopuszczalność orzekania o przypadku korzyści pochodzących z przestępstwa</i>).....	13
<i>Hedström Axelsson p. Szwecji</i> – decyzja Drugiej Izby ETPCz z dnia 6 września 2005 r., skarga nr 66976/01, (<i>kluczowe zagadnienia: prawo do posiadania obrońcy z urzędu, ochrona świadka a wiarygodność złożonych przez niego zeznań</i>).....	17
A-VARIA.....	21
WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCZ W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIĘŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCZ ZA OKRES 1 LIPCA – 30 WRZEŚNIA 2005 R.....	21
CZEŚĆ B	
BI – ORZECZNICTWO ETS ZWIĄZANE Z PROBLEMATYKĄ PRAWNOKARNĄ	22
<i>Sprawa C-40/04</i> – wyrok ETS z dnia 8 września 2005 r. wydany w trybie art. 234 TWE w ramach odpowiedzi na pytanie prejudycjalne sądu fińskiego orzekającego w sprawie karnej przeciwko Syuichi Yonemoto (<i>kluczowe zagadnienia: zakres penalizacji czynu przewidziany w prawie krajowym a uregulowania dyrektywy</i>).....	22
BII – ORZECZENIA WYDANE W TRYBIE ODPOWIEDZI NA PYTANIA PREJUDYCJALNE ZAWIERAJĄCE INFORMACJE NA TEMAT PROCEDURY PYTAŃ PREJUDYCJALNYCH W SPRAWACH KARNYCH.....	27

<i>Sprawa C-383/03</i> – wyrok ETS z dnia 7 lipca 2005 r. wydany w trybie art. 234 TWE w ramach odpowiedzi na pytanie prejudycjalne sądu austriackiego orzekającego w sprawie Ergül Dogan przeciwko Sicherheitsdirektion für das Bundesland Vorarlberg (kluczowe zagadnienia : odbywanie kary pozbawienia wolności a nabycie uprawnień pracowniczych).....	27
B-VARIA	29
INNE WAŻNE ORZECZENIA LUB SPRAWY OBECNIE PROWADZONE PRZEZ ETS.....	29
<i>Sprawa C-176/03</i> – wyrok z dnia 13 września 2005 r. stwierdzający nieważność decyzji ramowej Rady w sprawie ochrony środowiska przez prawo karne z powodu jej przyjęcia poza wspólnotowymi ramami prawnymi.	29
<i>Sprawa C-272/05</i> – pytanie prejudycjalne sądu niderlandzkiego (Hof van beroep te Antwerpen) skierowane do ETS w dniu 5 lipca 2005 r. na tle postępowania karnego przeciwko m.in. Wernerowi Bouwensowi (zagadnienia kluczowe : zakres zakazu ne bis in idem przewidzianego w art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen).	29
<i>Sprawa C-288/05</i> – pytanie prejudycjalne Sądu Najwyższego Niemiec skierowane do ETS w dniu 19 lipca 2005 r. na tle postępowania karnego przeciwko Jürgenowi Kretzingerowi (zagadnienia kluczowe : zakres zakazu ne bis in idem przewidzianego w art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen, wpływ decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania na zakres zakazu ne bis in idem z art. 54 ww. Konwencji).	30
WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 LIPCA – 30 WRZEŚNIA 2005 R.....	30

Wprowadzenie do zeszytu 3 Przeglądu Orzecznictwa Europejskiego dotyczącego spraw karnych

Zeszyt 3 POESK został wzbogacony przez zamieszczenie w nim analizy statystycznej i merytorycznej orzecznictwa ETPCz w sprawach polskich dotyczących skarg na zbyt długostrwale stosowanie tymczasowego aresztowania. Także w kolejnych zeszytach POESK będą, w miarę możliwości, publikowane tematyczne analizy poszczególnych zagadnień pojawiających się w orzecznictwie ETPCz lub ETS. W następnym numerze POESK zamieszczone zostanie omówienie orzeczeń ETPCz w przedmiocie swobody wypowiedzi dziennikarskiej (art. 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności). Będę ogromnie wdzięczna za wszelkie uwagi w przedmiocie przydatności i użyteczności tematów podejmowanych w POESK, jak również jego konstrukcji.

Dr Małgorzata Wąsek-Wiaderek
Członek Biura Studiów i Analiz SN

Analiza statystyczna i merytoryczna skarg wnoszonych przeciwko Polsce na zbyt długostrwale stosowanie tymczasowego aresztowania (na gruncie art. 5 § 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności)

I. Analiza statystyczna

Od 1994 r. do dnia 12 listopada br. Trybunał przekazał rządowi do ustosunkowania się w sumie 686 skarg. Zarzut przewlekłości tymczasowego aresztowania został podniesiony w 133 spośród nich. Częstotliwość podnoszenia tego zarzutu w skargach wnoszonych w poszczególnych latach, jak i dającą się zaobserwować w ostatnich 2 latach tendencję wzrostową w tym zakresie, obrazują następujące dane (pierwsza liczba oznacza ilość skarg, w których jako jedyny albo jeden z kilku został podniesiony zarzut zbyt długostrwałego stosowania tymczasowego aresztowania; druga liczba oznacza ogólną ilość skarg przekazanych rządowi do ustosunkowania się w danym roku):

- W 1994 r.: 1/6
- W 1995 r.: 5/24
- W 1996 r.: 1/19
- W 1997 r.: 11/37
- W 1998 r.: 3/19
- W 1999 r.: 4/32
- W 2000 r.: 6/43
- W 2001 r.: 5/94
- W 2002 r.: 7/84
- W 2003 r.: 8/120
- W 2004 r.: 21/67
- W 2005 r.: (do 12 listopada): 61/150

Na 133 zakomunikowane skargi, postępowanie przed organami strasburskimi zakończyło się w 50, a 83 skargi są obecnie zawisłe przed ETPCz.

W 50 zakończonych sprawach wydano:

- 31 wyroków, w tym:
 - 25 wyroków „merytorycznych”:
 - 1 wyrok stwierdzający brak naruszenia art. 5 § 3 Konwencji (sprawa *Klamecki p. Polsce*, wyrok z dnia 28 marca 2002 r., skarga nr 25415/94);
 - 24 wyroki stwierdzające naruszenie art. 5 § 3 Konwencji:
 1. *Trzaska p. Polsce* (skarga nr 25792/94, wyrok z 11 lipca 2000 r.),
 2. *Kudła p. Polsce* (skarga nr 30210/96, wyrok z 26 października 2000 r.),
 3. *Jabłoński p. Polsce* (skarga nr 33492/96, wyrok z 21 grudnia 2000 r.),
 4. *Szeloch p. Polsce* (skarga nr 33079/96 wyrok z 22 lutego 2001 r.),
 5. *Kreps p. Polsce* (skarga nr 34097/96, wyrok z 26 lipca 2001 r.),
 6. *Hłowiecki p. Polsce* (skarga nr 27504795, wyrok z 4 października 2001 r.),
 7. *Olstowski p. Polsce* (skarga nr 34052/96, wyrok z 15 listopada 2001 r.),
 8. *Klamecki nr 2 p. Polsce* (skarga nr 31583/96, wyrok z 3 kwietnia 2003 r.),
 9. *Goral p. Polsce* (skarga nr 38654/97, wyrok z 30 października 2003 r.),
 10. *J.G. p. Polsce* (skarga nr 36258/97, wyrok z 6 kwietnia 2004 r.),
 11. *Chodecki p. Polsce* (skarga nr 49929/99, wyrok z 26 kwietnia 2004 r.),
 12. *Wesołowski p. Polsce* (skarga nr 29687/96, wyrok z 22 lipca 2004 r.),
 13. *Paszkowski p. Polsce* (skarga nr 42643/98, wyrok z 28 października 2004 r.),
 14. *Matwiejczuk p. Polsce* (skarga nr 37641/97, wyrok z 2 grudnia 2003 r.),
 15. *D.P. p. Polsce* (skarga nr 34221/96, wyrok z 20 stycznia 2004 r.),
 16. *G.K p. Polsce* (skarga nr 38816/97, wyrok z 20 stycznia 2004 r.),
 17. *Łatasiewicz p. Polsce* (skarga nr 44722/98, wyrok z 23 czerwca 2005 r.),
 18. *Czarnecki p. Polsce* (skarga nr 75112/01, wyrok z 28 lipca 2005 r.),
 19. *Skrobol p. Polsce* (skarga nr 44165/98, wyrok z 13 września 2005 r.),
 20. *Górski p. Polsce* (skarga nr 28904/02, wyrok z 4 października 2005 r.),
 21. *Krawczak p. Polsce* (skarga nr 17732/03, wyrok z 4 października 2005 r.),
 22. *Kankowski p. Polsce* (skarga nr 10268/03, wyrok z 4 października 2005 r.),
 23. *Jarzyński p. Polsce* (skarga nr 15479/02, wyrok z 4 października 2005 r.),
 24. *Bagiński p. Polsce* (skarga nr 37444/97, wyrok z 11 października 2005 r.).
 - 6 wyroków orzekających skreślenie sprawy z listy skarg, z czego:
 - 3 wyroki zatwierdzały ugodę (wyrok w sprawie *Mikulski p. Polsce* z 6 czerwca 2000 r., skarga nr 27914/95, (wyplata 20 000 zł tytułem ugody); wyrok w sprawie *Z.R. p. Polsce* z 15 stycznia 2002 r., skarga nr 32499/96, (wyplata 12 000 zł tytułem ugody); wyrok w sprawie *Sobczuk p. Polsce* z 25 maja 2004 r., skarga nr 51799/99, (wyplata 15 000 zł tytułem ugody).
 - 3 wyroki orzekające skreślenie sprawy z listy skarg z przyczyn formalnych (śmierć skarżącego, zaprzestanie podtrzymywania skargi).
- 11 decyzji o niedopuszczalności skarg z powodu ich oczywistej bezzasadności:
 1. decyzja z 23 października 2001 r. w sprawie *Migoń p. Polsce*, skarga nr 24244/94;
 2. decyzja z 3 grudnia 1997 r. w sprawie *Humen p. Polsce*, skarga nr 26614/95;

3. decyzja z 3 grudnia 1997 r. w sprawie *Owczarzak p. Polsce*, skarga nr 27506/95;
4. decyzja z 21 stycznia 2003 r. w sprawie *Jasiński p. Polsce*, skarga nr 30865/96;
5. decyzja z 4 grudnia 2001 r. w sprawie *Kujawa p. Polsce*, skarga nr 32056/96;
6. decyzja z 13 marca 2003 r. w sprawie *A.W. p. Polsce*, skarga nr 34220/96;
7. decyzja z 30 kwietnia 2002 r. w sprawie *Salapa p. Polsce*, skarga nr 35489/97;
8. decyzja 9 października 2003 r. w sprawie *A.S. p. Polsce*, skarga nr 39510/98;
9. decyzja z 2 czerwca 2005 r. w sprawie *Hulewicz p. Polsce*, skarga nr 39598/98;
10. decyzja z 28 września 2004 r. w sprawie *Wasilewski p. Polsce*, skarga nr 63905/00;
11. decyzja z 19 maja 2005 r. w sprawie *Czerbiński p. Polsce*, skarga nr 15141/03.

- 7 decyzji o niedopuszczalności skarg z przyczyn formalnych (śmierć skarżącego, zaprzestanie podtrzymywania skargi);
- 1 rezolucję Komitetu Ministrów Rady Europy potwierdzającą naruszenie art. 5 § 3 Konwencji (w sprawie *Ciepluch p. Polsce*, skarga nr 31488/96).¹

Z powyższego zestawienia orzeczeń wynika, że na ogólną liczbę 50 rozpoznanych spraw, w których skarżący stawiali zarzut zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania, jedynie w 12 Trybunał uznał ten zarzut za bezzasadny (w 1 wyroku stwierdzającym brak naruszenia i w 11 decyzjach o niedopuszczalności skarg z powodu ich oczywistej bezzasadności). Stanowi to 22% rozpatrywanych spraw.

Nie jest możliwe podanie dokładnej całościowej kwoty zadośćuczynień zasądzonych przez Trybunał z tytułu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania wobec skarżących. W wielu wyrokach stwierdzających naruszenie art. 5 § 3 Konwencji Trybunał orzekł także o naruszeniu innych praw gwarantowanych Konwencją, a przyznając zadośćuczynienie Trybunał nie precyzował, jaka kwota zadośćuczynienia przysługuje z powodu stwierdzenia poszczególnych naruszeń. W sprawach dotyczących wyłącznie zarzutu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania Trybunał zazwyczaj zasądzał zadośćuczynienia w kwotach: 1000 euro (w sprawach: *Górski p. Polsce*, *Kankowski p. Polsce*, *Chodecki p. Polsce*), 1500 euro (w sprawie *J.G. p. Polsce*), 2000 euro (w sprawie *Krawczak p. Polsce*), 3000 euro (w sprawie *Skrobol p. Polsce*), 3500 euro (w sprawie *Paszowski p. Polsce*), 5000 euro (w sprawie *Czarnecki p. Polsce*).

II. Analiza merytoryczna

Z wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach polskich dotyczących zarzutu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania jednoznacznie wynika, że praktyka stosowanie tego środka zapobiegawczego w Polsce jest oceniana krytycznie z punktu widzenia standardów art. 5 § 3 Konwencji. Jednocześnie z obserwacji procesu monitorowania wykonywania wyroków w sprawach polskich przez Komitet Ministrów Rady Europy można wywnioskować, że **na forum europejskim nie stawia się zarzutów polskim uregu-**

¹ Skarga rozpatrywana jeszcze przed wejściem w życie Protokołu 11 do Konwencji.

lowaniom procesowym dotyczącym terminów stosowania tymczasowego aresztowania, ale właśnie praktyce w zakresie stosowania i przedłużania stosowania tego środka. Najczęściej powtarzają się w wyrokach przeciwko Polsce następujące zarzuty wobec sądów krajowych:

- 1) pozbawione merytorycznej treści, mało konkretne uzasadnianie postanowień o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania [pomimo jednoznacznego wymogu wykazania, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowanie innego środka zapobiegawczego (art. 251 § 3 *in fine* k.p.k.)];**
- 2) długotrwałe stosowanie tymczasowego aresztowania przy braku przesłanek *stricto* procesowych (czyli głównie w oparciu o przesłankę z art. 258 § 2 k.p.k.);**
- 3) brak rzetelnego badania tego, czy zastosowanie innego, nieizolacyjnego środka zapobiegawczego nie byłoby w sprawie wystarczające dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania.**

Ad 1) W wielu wyrokach Trybunał z dezaprobatą odnotowywał, że sądy krajowe powtarzają te same argumenty w uzasadnieniach kolejnych postanowień o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania (tak, np. w wyrokach *Szeloch*, § 91 i *Czarnecki*, § 40). Ponadto sądy, powołując się np. na obawę matactwa czy ucieczki oskarżonego, nie wskazują, na jakich to konkretnych okolicznościach opierają swe twierdzenia o istnieniu zagrożenia dla prawidłowego toku postępowania (np. w sprawie *Skrobol* sąd krajowy co prawda uzasadniał przedłużanie stosowania tego środka ryzykiem matactwa, ale nie wskazał żadnych okoliczności potwierdzających istnienie takiego ryzyka (§ 60 wyroku)).

Ad 2) Z orzecznictwa Trybunału wynika, że jedynie przesłanki ściśle procesowe (jak obawa matactwa, obawa ucieczki czy ukrywania się) oraz przesłanka prewencyjna w postaci obawy popełnienia nowego przestępstwa mogą, przy istnieniu konkretnych dowodów ich zaistnienia, przywołanych w postanowieniu w przedmiocie środka zapobiegawczego, uzasadniać kolejne postanowienia o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania. Natomiast waga zarzucanego oskarżonemu czynu czy grożąca mu długoterminowa kara pozbawienia wolności zdaniem Trybunału nie mogą stanowić samodzielnej przesłanki długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania. W wyroku w sprawie *Olstowski p. Polsce* (§ 78) Trybunał stwierdził co następuje:

„Trybunał odnotowuje, że sądy krajowe, odmawiając zwolnienia skarżącego, powoływały się zwłaszcza na „społeczne niebezpieczeństwo czynu” – przestępstwa, o które oskarżony był tymczasowo aresztowany. Sądy powoływały się również na długość kary, na którą skarżący mógł być skazany za popełnienie tego przestępstwa, drastyczny charakter tego przestępstwa oraz „znaczny stopień jego społecznej szkodliwości”. Wszystkie te przesłanki świadczą o wadze czynu. Jednakże Trybunał wielokrotnie podkreślał, że ta przesłanka, samodzielnie, nie może usprawiedliwiać długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania (por. wyrok w sprawie *Ilijkov p. Bulgarii*, skarga nr 33977/96, § 81 z 26 lipca 2001 r.).”

Podobne stwierdzenie można znaleźć w wyroku w sprawie *Jabłoński p. Polsce* (§ 82):

„Trybunał przyjmuje do wiadomości, że podejrzenie wobec skarżącego, iż popełnił on zarzucane mu poważne przestępstwa mogło początkowo uzasadniać jego aresztowanie. Jednakże Trybunał nie zgadza się, że mogło ono stanowić „właściwą i wystarczającą” podstawę aresztowania go przez cały okres stosowania tego środka.”

W innym wyroku (skarga *Kreps p. Polsce*, § 43) Trybunał stwierdził:

„Trybunał odnotowuje, że w niniejszej sprawie sądy powoływały się zasadniczo na dwie przesłanki przedłużając stosowanie tymczasowego aresztowania skarżącego, mianowicie: wagę zarzucanych mu czynów i konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania (por. paragrafy 17-18 i 22 powyżej). Trybunał akceptuje, że podejrzenie popełnienia przez skarżącego poważnych przestępstw może w początkowym okresie usprawiedliwiać stosowanie tymczasowego aresztowania. Jednakże Trybunał nie może zaakceptować argumentu, że ta przesłanka jest „właściwa i wystarczająca” dla przetrzymywania w areszcie przez blisko cztery lata. W odniesieniu do potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania Trybunał odnotowuje, że organy procesowe powtarzając ten argument, nie przywołały nawet jednej okoliczności sugerującej, iż skarżący w przypadku jego zwolnienia z aresztu uciekłby, unikał wymiaru sprawiedliwości, czy stawienia się do wykonania jakiegokolwiek orzeczonej wobec niego kary lub w inny sposób utrudniał postępowanie (...).”²

Ad 3) Zarzut zaniechania rozważenia, czy inne środki zapobiegawcze mogą skutecznie zastąpić tymczasowe aresztowanie został postawiony m.in. w wyrokach w sprawach: *Jabłoński* (§ 83), *Czarnecki* (42), *Krawczak* (§53), *Górski* (§59). Trybunał stwierdził w nich, że z art. 5 § 3 Konwencji wynika obowiązek rozważenia możliwości zastosowania innego środka zapobiegawczego przez organy procesowe podejmujące decyzję o dalszym stosowaniu tymczasowego aresztowania albo o uchyleniu tego środka. Trybunał podkreślał, że z przepisu tego wywodzić należy nie tylko „prawo do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie lub zwolnienia na czas postępowania”, ale także to, że „zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę”.

O ile ogólne zasady odnoszące się do stosowania tymczasowego aresztowania wynikające z art. 5 § 3 Konwencji są jednoznacznie i precyzyjnie określone w orzecznictwie ETPCz, o tyle ich praktyczne zastosowanie w sprawach polskich może budzić zastrzeżenia i uzasadnione wątpliwości co do spójności tego orzecznictwa. Szczególnej jaskrawości teza ta nabiera przy zestawieniu dwóch orzeczeń w sprawach polskich: wyroku w sprawie *J.G.* i decyzji o niedopuszczalności sprawy *Salapa*.

W sprawie *J.G.* skarżący przebywał w areszcie przez okres 2 lat, 2 miesięcy i 6 dni. W akcie oskarżenia postawiono mu zarzut przemytu nie mniej niż 30 kg heroiny. W sprawie było sądzonych wraz z oskarżonym 15 innych współoskarżonych, którym stawiano zarzuty popełnienia w sumie 21 czynów zabronionych. Skarżący został ostatecznie uznany za winnego wprowadzania do obrotu środków odurzających i skazany na karę trzech lat pozbawienia wolności i grzywnę, po trwającym 3 lata postępowaniu karnym. Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekając naruszenie art. 5 § 3 Konwencji w tej sprawie zwrócił uwagę głównie na dwie okoliczności. Po pierwsze podkreślił, że organy procesowe, pomimo składania przez skarżącego licznych wniosków o uchylenie stosowania tymczasowego aresztowania, w ogóle nie rozważyły możliwości zastąpienia tego środka nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym (dozór policji, poręczenie majątkowe). Następnie Trybunał podkreślił, że sądy orzekające o dalszym stosowaniu tymczasowego aresztowania wobec skarżącego nie wskazały w swoich decyzjach, dlaczego uważają, że inne środki zapobiegawcze nie zapewnią prawidłowego toku

² W kontekście zacytowanych wypowiedzi Trybunału krytycznie należy odnieść się do następującego poglądu wyrażonego w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23 czerwca 2005 r., (II AKz 240/05): „W przypadku osób podejrzanych o kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą mactwo z art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k. nabiera realnych kształtów z racji podporządkowania sobie w ramach wewnętrznej struktury organizacyjnej grupy innych jej członków, a tym samym możliwości sterowania nimi w sposób dowolny i niezorganizowany także na użytek procesu. W takim przypadku nie trzeba nawet wskazywać konkretnych dowodów przemawiających za podejmowaniem przez nich działań stanowiących bezprawne utrudnianie postępowania, co jest zwykle wymagane przy przesłance z art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k.” (teza opublikowana w KZS nr 6/2005, poz. 45).

postępowania oraz nie wskazały żadnej okoliczności sugerującej, iż istnieje realne ryzyko ucieczki skarżącego czy ukrywania się przed wymiarem sprawiedliwości. Trybunał przyznał co prawda, że w sprawach, w których oskarżeni pozostają pod zarzutem popełnienia poważnego czynu zabronionego, zagrożonego długoterminową karą pozbawienia wolności, istnieje potencjalne ryzyko ich ukrywania się, ale jednocześnie stwierdził, iż nie może być ono oceniane (domniemywane) w oparciu jedynie o wagę zarzucanego czynu czy ryzyko orzeczenia dolegliwej kary.

W wyroku tym zdanie odrębne zgłosiło 2 sędziów, którzy nie zgadzali się z większością. Podkreślali, że skarżący działał w grupie przestępczej, a zatem jego sprawa stanowi klasyczny przykład zwalczania zorganizowanej przestępczości, która, ze swej natury stwarza większe trudności dla organów śledczych i sądu. Zdaniem przegłosowanych sędziów w postępowaniu karnym dotyczącym zorganizowanych grup przestępczych za usprawiedliwione należy uznać dłuższe okresy stosowania tymczasowego aresztowania niż w innych sprawach.

Dla kontrastu warto przywołać inną sprawę rozstrzygniętą przez Trybunał decyzją o niedopuszczalności (skarga *Salapa przeciwko Polsce*). Skarżący był tymczasowo aresztowany w toku postępowania karnego przez okres 3 lat, 3 miesiące i 5 dni. Zarzucano mu dokonanie przemytu narkotyków we współdziałaniu z innymi osobami (akt oskarżenia obejmował oprócz skarżącego 9 innych osób). Ostatecznie został skazany, m.in. na karę 10 lat pozbawienia wolności. Pomimo stosunkowo długotrwałego stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania, Trybunał uznał zarzut z art. 5 § 3 Konwencji za niedopuszczalny z powodu jego oczywistej bezzasadności. Podkreślił, że sądy krajowe przywoływały w swoich postanowieniach dotyczących tymczasowego aresztowania skarżącego wystarczające podstawy dla przedłużania stosowania tego środka zapobiegawczego. Były to następujące okoliczności: waga zarzucanych skarżącemu czynów i realna obawa ucieczki (potwierdzona faktem, że skarżący pełnił wiodącą rolę w organizowaniu przemytu narkotyków i posiadaniem przez niego sfalszowanego paszportu). Trybunał odnotował także, że sądy w swych postanowieniach przywoływały coraz to nowe okoliczności uzasadniające stosowanie tego środka. Trybunał stwierdził ponadto, że postępowanie było prowadzone z należyłą starannością wymaganą w sprawach „aresztowych”.

Zestawienie obu wyżej przedstawionych spraw (*J.G. i Salapa*) pozwala zaryzykować stwierdzenie, że Trybunał nie jest konsekwentny w traktowaniu spraw podobnych. W pierwszej z ww. skarg zastosował, jak się wydaje, dość rygorystyczny standard oceny czasu trwania tymczasowego aresztowania, podczas gdy w drugiej sprawie – standard dużo łagodniejszy.

Powyzsza uwaga nie zmienia jednak generalnej konkluzji, którą należy wywieść z orzecznictwa Trybunału, że przy ocenie zasadności długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania kluczowe znaczenie mają: 1. powołane przez sąd krajowy przesłanki stosowania tego środka, które muszą być „odpowiednie i wystarczające” (*relevant and sufficient*), oraz 2. zachowanie „szczególnej staranności” (*special diligence*) w prowadzeniu postępowania.³

³ Szerzej na temat europejskiego standardu w zakresie oceny długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania: L. Paprzycki, *Przewlekłość postępowania - standard stosowania tymczasowego aresztowania* (w) *Ochrona praw człowieka w systemie prawa europejskiego*, Biuletyn Biura Informacji Rady Europy Nr 3/2003, s. 83-87; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności na rozwój polskiego procesu karnego* (w) *Polska w Radzie Europy: 10 lat członkostwa – wybrane zagadnienia*, red. H. Machińska, Warszawa 2002, s. 124-153; M. Wąsek-Wiaderek, *Europejski standard ochrony prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego a stosowanie tymczasowego aresztowania – wybrane zagadnienia*, Biuletyn Biura Informacji Rady Europy Nr 2/2003, s. 5-18.

Obecnie przed Trybunałem Konstytucyjnym toczy się postępowanie w sprawie dwóch skarg konstytucyjnych (połączone sprawy: Sk 58/03 i Sk 28/04), w których skarżący kwestionują zgodność z Konstytucją RP przepisu art. 263 § 4 k.p.k. Zdaniem skarżących przepis ten jest sprzeczny z art. 31 ust. 3 Konstytucji, który określa zakres dopuszczalnych ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych wolności i praw, oraz z art. 41 ust. 1 Konstytucji, gwarantującym prawo do wolności i nietykalności osobistej. W sprawie opinię *amicus curiae* przedłożyła Helsińska Fundacja Praw Człowieka. W opinii wyrażono pogląd, że brak maksymalnego terminu stosowania tymczasowego aresztowania w k.p.k. narusza istotę wolności osobistej oraz wyrażony w art. 31 ust. 3 Konstytucji wymóg „konieczności” ograniczania wolności osobistej.⁴

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

Informacje wstępne i dane statystyczne

W okresie 1 lipca - 30 września br. ETPCz ogłosił 10 wyroków w sprawach polskich, z czego 2 dotyczyły spraw karnych. W obu sprawach (*Czarnecki* i *Skrobel*) Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 § 3 Konwencji (długotrwałość stosowania tymczasowego aresztowania). W tym samym okresie czasu Trybunał wydał 11 decyzji w przedmiocie dopuszczalności skarg przeciwko Polsce. Cztery spośród nich dotyczyły spraw karnych (*Dąbrowski* – skarga nr 18235/02; *Kozimor* – skarga nr 10816/02; *Mucha* – skarga nr 32849/04; *Duda* – skarga nr 67016/01).

W omawianym okresie Trybunał nie wydał żadnego wyroku, który dotyczyłby zagadnienia innego niż zarzut długotrwałości stosowania tymczasowego aresztowania. Ponieważ to zagadnienie zostało poddane analizie zamieszczonej powyżej, wyjątkowo w tym zeszycie PO-ESK nie zostaną omówione żadne wyroki w sprawach polskich.

AII – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Osvath przeciwko Węgrom – wyrok Drugiej Izby ETPCz z dnia 5 lipca 2005 r., skarga nr 20723/02, (**kluczowe zagadnienia**: rzetelność postępowania w przedmiocie stosowania i przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania).

Znaczenie orzeczenia dla polskiego prawa

Z uwagi na stosunkowo skromne uzasadnienie, jakie Trybunał przytoczył w wyroku dla stwierdzenia naruszenia art. 5 § 4 Konwencji (zaledwie 4 krótkie akapity argumentacji), trud-

⁴ Por. A. Bodnar, P. Witan, *Granice tymczasowego aresztu*, Rzeczpospolita z dnia 17-18 września 2005 r., dodatek *Prawo co dnia*.

no o jednoznaczną ocenę znaczenia tego orzeczenia dla prawa polskiego. Wydaje się, że intencją Trybunału w tym wyroku było stwierdzenie, iż **doręczanie tymczasowo aresztowanemu oskarżonemu i jego obrońcy wniosków prokuratora o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania jest niezbędnym elementem standardu rzetelnej procedury z art. 5 § 4 Konwencji.**

Polskie uregulowania procesowe nie przewidują obowiązku doręczania oskarżonemu wniosku prokuratora o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Moim zdaniem nie przesądza to jeszcze o pozostawianiu procedury przedłużania stosowania tego środka w sprzeczności ze standardem strasburskim. Po pierwsze wyrok w sprawie węgierskiej zapadł na tle specyficznych okoliczności prawnych. Ponadto warto w tym kontekście przypomnieć, że przewidziane w obecnie obowiązującym k.p.k. uregulowania dotyczące procedury stosowania i przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania, a konkretnie zakres udziału oskarżonego w tych procedurach, zostały pozytywnie ocenione przez ETPCz w sprawie *Telecki p. Polsce* (skarga nr 56552/00, decyzja z dnia 3 lipca 2003 r.). W sprawie tej skarżący twierdził, że niemożność osobistego uczestniczenia w posiedzeniach sądów w przedmiocie tymczasowego aresztowania narusza gwarancje z art. 5 § 4 Konwencji. Trybunał podkreślił, że skarżący został wysłuchany przez sąd przed wydaniem postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, a zgodnie z art. 249 § 5 k.p.k., obrońca oskarżonego jest zawiadamiany o terminach posiedzeń sądów w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania, jak również zażaleń na postanowienie o zastosowaniu i przedłużeniu stosowania tego środka. Zdaniem Trybunału takie uregulowanie procedury stosowania i przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania w k.p.k. spełnia wymogi art. 5 § 4 Konwencji.

Z drugiej strony nie można zapominać, że pomimo wydania decyzji o niedopuszczalności tego zarzutu w sprawie *Telecki*, Trybunał przekazał ostatnio rządowi do zaopiniowania kolejne skargi zawierające zarzuty braku kontradyktoryjności i równości stron w procedurze stosowania i przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania (por. np.: skarga nr 67016/01, *Duda p. Polsce*, częściowa decyzja w przedmiocie dopuszczalności skargi z dnia 13 września 2005 r.; skarga nr 10816/02, *Kozimor p. Polsce*, częściowa decyzja w przedmiocie dopuszczalności skargi z dnia 6 września 2005 r.).

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został zatrzymany w dniu 23 maja 2001 r. w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa przywłaszczenia mienia (*misappropriation*). W dniu 25 maja 2001 r. sąd rejonowy po wysłuchaniu skarżącego zastosował wobec niego tymczasowe aresztowanie do dnia 25 czerwca 2001 r. W toku dalszego postępowania sądy krajowe trzykrotnie przedłużały stosowanie tymczasowego aresztowania skarżącego na wniosek prokuratury. Wszystkie wnioski o przedłużenie stosowania tego środka zapobiegawczego powoływały się na ryzyko matactwa ze strony skarżącego. Skarżącemu ani jego obrońcy z wyboru nie doręczono tychże wniosków przed podjęciem decyzji o przedłużeniu stosowania tego środka. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 listopada 2001 r. sąd okręgowy stwierdził, że przepisy k.p.k. nie przewidują obowiązku doręczenia oskarżanemu i jego obrońcy wniosku prokuratora o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Jest to zatem pozostawione uznaniu prokuratora. Sąd okręgowy nie dopatrywał się w tym postępowaniu naruszenia zasady „równości broni”.

W dniu 27 listopada 2001 r. obrońca skarżącego złożył wniosek o uchylenie tymczasowego aresztowania wobec skarżącego. Wniosek ten nie dotarł do Sądu Najwyższego, który był odpowiedzialny za podejmowanie decyzji o dalszym stosowaniu tymczasowego aresztowania na tym etapie postępowania. W dniu 18 grudnia 2001 r. Sąd Najwyższy na posiedzeniu bez udziału stron przedłużył stosowanie tymczasowego aresztowania wobec skarżącego do dnia

25 kwietnia 2002 r. Sąd Najwyższy podkreślił, że ze względu na wagę zarzutów stawianych skarżącemu, istniało ryzyko jego ucieczki.

Dnia 1 marca 2002 r. prokurator postanowił o zwolnieniu skarżącego z aresztu śledczego.

2. Prawo krajowe

Zgodnie z art. 379A § 4 węgierskiego k.p.k. prokurator występuje do sądu z wnioskiem o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania nie później niż 5 dni przed upływem terminu stosowania tego środka zapobiegawczego. Wniosek oskarżonego i jego obrońcy o uchylenie stosowania tymczasowego aresztowania przekazuje się do sądu właściwego za pośrednictwem prokuratora. Przed podjęciem decyzji w przedmiocie wniosku sąd wysłuchuje oskarżonego, jeżeli powołano się w nim na nowe okoliczności. W przeciwnym razie wydaje postanowienie bez wysłuchania stron.

3. Zarzuty skarżącego

Skarżący twierdził, że w postępowaniu w przedmiocie przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania w jego sprawie nie respektowano zasady „równości broni”, co stanowi naruszenie art. 5 § 4 Konwencji. Skarżący argumentował, że wnioski prokuratora o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania nie były doręczane ani jemu ani jego obrońcy, co uniemożliwiło im zaprezentowanie przed sądem stanowiska w przedmiocie argumentów zawartych w tych wnioskach. Ponadto skarżący zwrócił uwagę na fakt, że do dnia 18 grudnia 2001 r. jego tymczasowe aresztowanie było przedłużane jedynie w oparciu o przesłankę obawy matactwa. Tymczasem w decyzji Sądu Najwyższego wydanej w tej dacie nie znalazły się żadne powody rezygnacji z powoływania tej przesłanki i dalszego stosowania tego środka w oparciu o przesłankę obawy ucieczki oskarżonego. Zdaniem skarżącego musiały pojawić się nowe okoliczności, na podstawie których Sąd Najwyższy oparł ustalenie co do istnienia w sprawie nowej przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania, a to zobowiązywało SN do uprzedniego wysłuchania skarżącego w trybie art. 379/A § 4 k.p.k. W opinii skarżącego nieprzeprowadzenie kontradiktoryjnego wysłuchania stron przed przedłużeniem stosowania tymczasowego aresztowania w połączeniu z brakiem doręczenia mu wniosku prokuratora o przedłużenie stosowania tego środka, przesądza o nierzetelności tego postępowania.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Argumentacja przytoczona przez Trybunał na rzecz stwierdzenia naruszenia art. 5 § 4 Konwencji w omawianej sprawie zawarta jest zaledwie w trzech akapitach. Dlatego też zostanie przytoczona w całości. Trybunał stwierdził co następuje:

„Trybunał odnotowuje, że tymczasowe aresztowanie skarżącego było kilkakrotnie przedłużane bez uprzedniego doręczenia mu kopii wniosku prokuratora w tym zakresie. Trybunał uważa, że nawet jeśli skarżący miał możliwość osobistego udziału w posiedzeniach sądu w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania lub mógł być na nich reprezentowany przez obrońcę, okoliczność ta nie była wystarczająca dla zapewnienia mu odpowiedniej możliwości skomentowania argumentów prokuratora. Ponadto Trybunał zauważa, że skarżący nie mógł uczestniczyć osobiście lub być reprezentowany przez obrońcę na posiedzeniu Sądu Najwyższego, który zdecydował o przedłużeniu jego tymczasowego aresztowania „in camera”.

W tych okolicznościach Trybunał jest przekonany, że skarżącemu nie zagwarantowano rzeczywiście kontradiktoryjnej procedury [rozpatrywania wniosków o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania] (por. Nikolova p. Bułgarii, skarga nr 31195/96, ECHR 1999-II,

§ 63, *Niedbała p. Polsce, skarga nr 27915, wyrok z 4 lipca 2000 r., Ilijkov p. Bułgarii, skarga nr 33977/96, wyrok z 26 lipca 2001 r.*)

W opinii Trybunału to, że w dniu 18 grudnia 2001 r. Sąd Najwyższy przedłużył tymczasowe aresztowanie skarżącego w oparciu o przesłankę, której nie powoływano we wcześniejszych decyzjach i której przywołanie stanowiło dla skarżącego zaskoczenie, jedynie wzmacnia zarzut braku zagwarantowania mu kontrydiktoryjnej procedury [przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania].

Dlatego też procedura ta, oceniana całościowo, nie odpowiada w pełni wymogom art. 5 § 4 Konwencji. W rezultacie w sprawie miało miejsce naruszenie tego przepisu.”

Trybunał, wbrew żądaniom skarżącego, nie zasądził na jego rzecz zadośćuczynienia pieniężnego poprzestając na uznaniu, że stwierdzenie naruszenia Konwencji samo w sobie stanowi słuszne zadośćuczynienie.

Van Offeren przeciwko Niderlandom – decyzja Trzeciej Izby ETPCz z dnia 5 lipca 2005 r., skarga nr 19581/04, (kluczowe zagadnienia: zasada domniemania niewinności a dopuszczalność orzekania o przypadku korzyści pochodzących z przestępstwa).

Znaczenie orzeczenia dla polskiego prawa

Nie sposób jednoznacznie określić, jakie znaczenie ma omawiane orzeczenie dla prawa polskiego. Natomiast z pewnością można stwierdzić, że **pokazuje ono daleko idącą tolerancję Trybunału dla krajowych rozstrzygnięć ustawowych dotyczących przypadku korzyści majątkowych pochodzących z przestępstwa**. Niderlandzkie przepisy procesowe nie tylko wprowadzają do odrębnej procedury orzekania o przypadku rozkład ciężaru dowodu podobny do stosowanego w postępowaniu cywilnym (rezygnując z domniemania niewinności oskarżonego w tym zakresie), ale także pozwalają na orzeczenie przypadku korzyści majątkowych pochodzących z przestępstwa podobnego do tego, za które oskarżony został skazany w postępowaniu głównym. Jak wskazuje poniżej omówione orzeczenie, **praktyka orzekania o przypadku korzyści pochodzących z przestępstwa ukształtowana na podstawie wspomnianych przepisów krajowych nie budzi zastrzeżeń Trybunału z punktu widzenia zasady domniemania niewinności**. W tym kontekście można sformułować przypuszczenie, że z podobną przychylnością Trybunału powinny się spotkać polskie uregulowania przypadku, których zgodność z konwencyjną zasadą domniemania niewinności budzi wątpliwości doktryny.⁵

1. Stan faktyczny sprawy

Wyrokiem z dnia 13 września 1999 r. Sąd Apelacyjny w s’Hertogenbosch uchylił wyrok sądu okręgowego w sprawie skarżącego i uznał go winnym posiadania narkotyków, przewozu narkotyków, nielegalnego posiadania broni i amunicji oraz wyłudzenia pomocy socjalnej. Jednocześnie sąd odwoławczy uniewinnił skarżącego od zarzutu handlu narkotykami. Skarżący został skazany na karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Wyrok ten uprawomocnił się po tym, jak w dniu 24 września 1999 r. kasacja wniesiona od tego wyroku została wycofana.

W międzyczasie, w dniu 21 grudnia 1998 r. prokurator wezwał skarżącego do stawienia przed sądem okręgowym w celu przesłuchania go w związku z wnioskiem o orzeczenie prze-

⁵ Por. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom I, Warszawa 2004, s. 43.

padku korzyści majątkowych pochodzących z nielegalnego źródła w rozumieniu art. 36e niderlandzkiego kk. Wartość mienia podlegającego przepadkowi została oszacowana w toku śledztwa karno-finansowego zakończonego w dniu 18 grudnia 1998 r.

Na rozprawie przeprowadzonej w dniu 13 września 1999 r. skarżący twierdził, że pomimo skazania go za popełnienie 4 przestępstw należących do kategorii czynów zagrożonych grzywną piątej kategorii nie uzyskał on wskutek ich popełnienia żadnych korzyści majątkowych. Twierdził, że jego majątek został uzyskany z handlu samochodami i złotem, a nie wskutek handlu narkotykami. Skarżący argumentował, że w zakresie, w jakim wniosek o orzeczenie przepadku dotyczył korzyści uzyskanych z handlu kokainą, naruszał on domniemanie niewinności zagwarantowane w art. 6 § 2 Konwencji, skoro Sąd Apelacyjny uniewinnił go od tego zarzutu.

Sąd orzekający w sprawie odrzucił argumenty skarżącego i wydał orzeczenie zgodnie z wnioskiem prokuratora. Skarżący został zobowiązany do zapłaty 357 059 guldenów niderlandzkich, która to sankcja, w przypadku jej niewykonania, ulegała zamianie na karę 30 miesięcy aresztu. Skarżący odwołał się od tego wyroku. W dniu 25 września 2002 r. sąd odwoławczy zmienił wyrok pierwszoinstancyjny w ten sposób, że zmniejszył do 18 miesięcy aresztu sankcję przewidzianą w przypadku niewykonania obowiązku płatności.

W uzasadnieniu tej decyzji sąd stwierdził, m.in., że przestępstwo handlu kokainą jest podobne do tych, które udowodniono skarżącemu. Ponadto zdaniem sądu w oparciu o udowodnione skarżącemu czyny i informacje pozyskane przez Kryminalną Służbę Wywiadowczą można stwierdzić, że istnieją „wystarczające wskazania, że skarżący popełnił przestępstwo handlu kokainą”.

Od wyroku sądu odwoławczego skarżący wniósł kasację do Sądu Najwyższego, powołując się na naruszenie zasady domniemania niewinności. Sąd kasacyjny odrzucił argumenty skarżącego i, co do zasady, utrzymał zaskarżony wyrok w mocy. Zdecydował jedynie, że w przypadku niewykonania obowiązku zapłaty zasądzonej kwoty nie ulegnie ona zamianie na sankcję aresztu.

2. Zarzuty skarżącego

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił naruszenie domniemania niewinności (art. 6 § 2 Konwencji) wskutek przyjęcia za podstawę orzeczenia o przepadku korzyści popełnienie czynu (handlu kokainą), co do którego zapadł w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko niemu wyrok uniewinniający.

3. Prawo krajowe państwa, którego orzeczenie dotyczy

Art. 36e niderlandzkiego k.k. stanowi:

§ 1. Na wniosek prokuratora każdy, kto został skazany za popełnienie przestępstwa, może zostać zobowiązany, na podstawie odrębnego orzeczenia sądu, do zapłaty na rzecz skarbu państwa określonej kwoty w celu pozbawienia go nielegalnie uzyskanych korzyści majątkowych.

§ 2. Taki nakaz zapłaty może zostać wydany wobec osoby określonej w § 1, która uzyskała korzyść majątkową wskutek popełnienia ww. przestępstwa [za popełnienie którego została skazana], przestępstw podobnych lub przestępstw skutkujących możliwością orzeczenia tzw. grzywny piątej kategorii (czyli obecnie 45 000 euro), jeżeli istnieją wystarczające wskazania (*sufficient indications*) popełnienia tych przestępstw.

§ 3. Na wniosek prokuratora wobec każdego, kto został uznany winnym popełnienia przestępstwa skutkującego możliwością orzeczenia grzywny piątej kategorii lub przeciwko komu, w związku z podejrzeniem popełnienia takiego przestępstwa, wszczęto karno-finansowe dochodzenie, może zostać wydany jako odrębne orzeczenie sądowe, nakaz zapłaty określonej kwoty na rzecz skarbu państwa w celu pozbawienia go nielegalnie uzyskanych korzyści, jeżeli, na podstawie wyników wspomnianego dochodzenia jest prawdopodobne, że popełnienie innych przestępstw doprowadziło w jakikolwiek inny sposób do uzyskania przez skazanego nielegalnych korzyści majątkowych.

W dniu 1 marca 1993 r. weszły w życie znowelizowane przepisy Ustawy o Karach Finansowych z 1983 r., na podstawie których postępowanie w sprawie wniosku o przepadek nielegalnie uzyskanych korzyści majątkowych zostało uregulowane jako odrębne od postępowania karnego w sprawie o popełnienie przestępstwa, które spowodowało uzyskanie tych korzyści. Celem wyodrębnienia tego postępowania było m.in. zapobiegnięcie przedłużaniu postępowania karnego wskutek konieczności rozpoznania w ramach tego postępowania wniosku prokuratora o orzeczenie przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa.

Obecnie szczególne postępowanie w sprawie wniosku o orzeczenie przepadku nielegalnie uzyskanych korzyści jest uregulowane w art. 511b-511i niderlandzkiego k.p.k. Celem tego postępowania nie jest orzekanie o odpowiedzialności karnej, ale wykrycie nielegalnie uzyskanych korzyści, ustalenie ich wartości i pozbawienie oskarżonego/skazanego tych korzyści. Wniosek o orzeczenie przepadku korzyści wnosi się do sądu okręgowego nie później niż 2 lata od daty wydania wyroku skazującego przez sąd pierwszej instancji. Wniosek można złożyć przed uprawomocnieniem się wyroku skazującego.

Najpóźniej w czasie wygłaszania mowy końcowej w czasie rozprawy głównej przed sądem pierwszej instancji prokurator musi oświadczyć, czy w przypadku wydania wyroku skazującego prokuratura zamierza wystąpić przeciwko skazanemu z ww. wnioskiem o orzeczenie przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa.

Pojęcie „przestępstw podobnych” użyte w art. 36e niderlandzkiego k.k. odnosi się do przestępstw o charakterze podobnym do tych, które były przedmiotem orzekania w postępowaniu karnym (np. grupowo ujęte „przestępstwa narkotykowe” są uważane za przestępstwa podobne w rozumieniu art. 36e k.k.).

W postępowaniu w przedmiocie wniosku o przepadek nie stosuje się reguł dowodowych przewidzianych dla postępowania karnego. Zadaniem prokuratora w toku tego odrębnego postępowania jest uprawdopodobnienie, że oskarżony popełnił dane przestępstwa i uzyskał wskutek tego korzyść majątkową, zaś zadaniem oskarżonego jest obalić tą tezę. W rezultacie, jeżeli w postępowaniu karnym oskarżony został skazany za popełnienie określonych czynów, a uniewinniony od części zarzutów, w następującym po nim postępowaniu w przedmiocie wniosku o orzeczenie przepadku sąd może orzec przepadek nie tylko w odniesieniu do korzyści pochodzących z przestępstw, za które oskarżony został skazany, ale także w odniesieniu do korzyści uzyskanych z przestępstw podobnych, od popełnienia których uniewinniono oskarżonego w wyroku w sprawie karnej. Dla przyjęcia takiego rozstrzygnięcia wystarczające jest uprawdopodobnienie, że istnieją wskazania (*indications*), że oskarżony popełnił te ostatnie przestępstwa.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał zwyczajowo rozpoczął merytoryczną analizę sprawy od przypomnienia głównych tez swojego orzecznictwa na temat zasady domniemania niewinności wyrażonej w art. 6 § 2 Konwencji. Przyznał, że w kilku orzeczeniach dopuścił obowiązywanie tej zasady wobec decyzji sądowych podejmowanych po uniewinnieniu oskarżonego (np. wobec orzeczenia o

kosztach, w postępowaniu w przedmiocie wniosku o odszkodowanie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie). Przypomniawszy także tezę wyroku w sprawie *Asan Rushiti przeciwko Austrii* (skarga nr 28389/95, wyrok z 21 marca 2000 r., § 27), zgodnie z którą po wydaniu prawomocnego wyroku uniewinniającego nawet wyrażenie podejrzeń co do słuszności uniewinnienia oskarżonego jest niedopuszczalne w świetle standardów art. 6 § 2 Konwencji.

Trybunał uznał, że dla oceny, czy w postępowaniu dotyczącym wniosku prokuratora o orzeczenie przepadku doszło do naruszenia zasady domniemania niewinności, musi najpierw ustalić, czy postępowanie to dotyczyło „oskarżenia w sprawie karnej” w rozumieniu art. 6 § 2 Konwencji. W tym celu konieczne jest zbadanie: 1) czy postępowanie to stanowi „orzeczenie o oskarżeniu w sprawie karnej” w prawie krajowym, 2) jaki jest charakter tego postępowania, 3) jak dolegliwa jest sankcja, która może zostać orzeczona wskutek tego postępowania.

W odniesieniu do pierwszego kryterium Trybunał odnotował, że od dnia 1 marca 1993 r. postępowanie w przedmiocie wniosku o konfiskatę zostało wyodrębnione z „głównego” postępowania karnego. Od tego czasu jest ono prowadzone w oparciu o odrębne uregulowania k.p.k. Jednakże postępowanie to jest bezpośrednio powiązane z postępowaniem w przedmiocie odpowiedzialności karnej oskarżonego, skoro tylko skazanie w sprawie karnej może spowodować jego wszczęcie. Dlatego też, zdaniem Trybunału, postępowanie w przedmiocie orzeczenia przepadku stanowi część szeroko rozumianego sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych według prawa krajowego.

W odniesieniu do drugiego i trzeciego kryterium Trybunał odnotował, że celem postępowania w przedmiocie przepadku nie było skazanie czy uniewinnienie oskarżonego od zarzutu popełnienia innych przestępstw, ale ustalenie, czy jego majątek został uzyskany wskutek popełnienia „przestępstw związanych z narkotykami” (*drug-related offences*), oraz określenie kwoty, do zapłacenia której skarżący jest zobowiązany. Powyższe okoliczności sprawy przesądzają, zdaniem Trybunału, że **postępowanie w przedmiocie wniosku o orzeczenie przepadku należy uznać za podobne do „orzeczenia przez sąd o kwocie grzywny lub czasie trwania kary pozbawienia wolności wobec osoby uprzednio uznanej za winną popełnienia jednego lub większej ilości przestępstw narkotykowych”**. W rezultacie postępowanie to nie obejmuje „postawienia jakiegokolwiek nowego zarzutu w rozumieniu art. 6 § 2 Konwencji”.

Zarzut skarżącego został uznany za oczywiście bezzasadny, co spowodowało wydanie decyzji o niedopuszczalności skargi i jej odrzuceniu na podstawie art. 35 §§ 3 i 4 Konwencji.

Komentarz

Orzeczenie w omawianej sprawie nieco zaskakuje. Moim zdaniem stanowi ono odejście od ustalonej linii orzecznictwa i zarazem **jest przejawem stosowania nowego podejścia do wymogu respektowania zasady domniemania niewinności**. Zastosowanie w tej sprawie standardu wyznaczonego przez Trybunał chociażby w powoływanej w decyzji sprawie *Asan Rushiti*, powinno doprowadzić do stwierdzenia naruszenia art. 6 § 2 Konwencji. Tymczasem Trybunał dokonał wręcz **autonomicznej analizy charakteru postępowania w przedmiocie wniosku o konfiskatę i przyjmując, że nie jest to postępowanie, w którym rozstrzygano by o „oskarżeniu o popełnienie czynu zagrożonego karą”, uznał zarzut skarżącego za niedopuszczalny**. Tymczasem np. w sprawie *Del Latte przeciwko Holandii* (wyrok z dnia 9 listopada 2004 r., skarga nr 44760/98 – sprawa omówiona w *Przeglądzie Orzecznictwa Europejskiego dotyczącego Spraw Karnych* 2004, nr 2, s. 10 in.) Trybunał nie oceniał, czy postępowanie w przedmiocie wniosku uniewinnionego oskarżonego o odszkodowanie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie jest „postępowaniem, w którym rozstrzygano by o oskarżeniu o popełnienie czynu zagrożonego karą” w rozumieniu art. 6 § 2 Konwencji. Zamiast tego stanowczo stwierdził, że wyrażenie w uzasadnieniu decyzji o odmowie przyznania od-

szkodowania poglądu podważającego wyrok uniewinniający wobec skarżącego (przez określenie go mianem „technicznego uniewinnienia”) stanowi naruszenie zasady domniemania niewinności.

Hedström Axelsson p. Szwecji – decyzja Drugiej Izby ETPCz z dnia 6 września 2005 r., skarga nr 66976/01, (**kluczowe zagadnienia:** prawo do posiadania obrońcy z urzędu, ochrona świadka a wiarygodność złożonych przez niego zeznań)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Z zadowoleniem trzeba odnotować, że Trybunał w tej decyzji dostrzegł konieczność obejmowania świadków różnego rodzaju ochroną i **zaakceptował ograniczenia w pełnym dostępie oskarżonego i jego obrońcy do informacji na temat szczegółów programu ochrony świadka**. Najważniejsze jest jednak to, że w kolejnym już orzeczeniu (po wyroku w sprawie *Doorson p. Niderlandom* z dnia 26 marca 1996 r. i wyroku w sprawie *S.N. przeciwko Szwecji* z dnia 2 lipca 2002 r.) **Trybunał uznał za zgodne ze standardem rzetelnego procesu ograniczenie uprawnień obrony w imię ochrony interesów świadka**.

1. Stan faktyczny sprawy

W dniu 26 sierpnia 1997 r. w zakładzie karnym, w którym skarżący odbywał karę pozbawienia wolności zabito jednego ze współwięźniów. Podejrzenie popełnienia tego czynu padło na trzech osadzonych, wśród których był skarżący. W dniu 28 sierpnia 1997 r. funkcjonariusze policji przystąpili do przesłuchania skarżącego w charakterze podejrzanego o zabójstwo. Wcześniej poinformowali go o prawie do obecności obrońcy przy przesłuchaniu. Wobec powyższego skarżący zażądał wezwania jednego z dwóch wskazanych przez niego adwokatów, aby uczestniczyli w przesłuchaniu. Stwierdził, że bez adwokata nie będzie odpowiadał na żadne pytania. Pomimo tego nie ustanowiono obrońcy dla skarżącego.

W późniejszym okresie skarżący korzystał z porady adwokata w związku z zatrzymaniem przez policję przedmiotów znalezionych w jego celi. W czasie kolejnego przesłuchania w sprawie w dniu 5 listopada 1997 r. skarżący bezskutecznie zażądał obecności tego właśnie adwokata. Ostatecznie w czasie obu przesłuchań nie zadano skarżącemu żadnego pytania dotyczącego zabójstwa.

W dniu 3 listopada 1997 r., a następnie w dniu 9 grudnia 1997 r. oraz 26 stycznia 1998 r. skarżący, za pomocą wspomnianego adwokata, domagał się wyznaczenia mu obrońcy z urzędu w pismach do policji i prokuratury. Jednakże prokurator nawet nie skierował do sądu wniosku skarżącego o wyznaczenie obrońcy z urzędu. Ostatecznie w dniu 10 lutego 1998 r. sąd rejonowy wyznaczył skarżącemu obrońcę z urzędu dopiero po przełożeniu przez skarżącego wniosku w tym zakresie bezpośrednio do sądu.

W dniu 3 września 1998 r. obrońca skarżącego i obrońcy dwóch współoskarżonych zostali zawiadomieni o mającym odbyć się dzień później przesłuchaniu świadka oskarżenia. Sami oskarżeni nie zostali zawiadomieni o tej czynności. Świadek ten miał być obecny w miejscu popełnienia przestępstwa, jednak z obawy przed grożącym mu niebezpieczeństwem zgodził się złożyć zeznania jedynie incognito. Ponadto czynności przesłuchania nie można było odłożyć w celu zapewnienia obronie przygotowania się do przesłuchania, gdyż świadek incognito miał być wydalony ze Szwecji trzy dni później. Pomimo zastrzeżeń zgłaszanych przez obrońców, sąd rejonowy wydał postanowienie o dopuszczeniu przeprowadzenia przesłuchania poza rozprawą w sposób gwarantujący świadkowi anonimowość. Świadek został umieszczony za

ekranem, wskutek czego był widoczny dla sądu i prokuratora, a pozostawał niewidoczny dla obrońców, którym zagwarantowano możliwość zadawania mu pytań.

Po przesłuchaniu świadka incognito, powołując się na jego zeznania, prokurator wystąpił do sądu z wnioskiem o tymczasowe aresztowania skarżącego. W dniu 8 i 10 września 1998 r. sąd rejonowy postanowił zastosować tymczasowe aresztowania wobec skarżącego i dwóch pozostałych współoskarżonych. W dniu 15 września 1998 r. sąd odwoławczy, wskutek zażalenia skarżącego, uchylił to postanowienie argumentując, że dopuszczenie dowodu z zeznań świadka incognito nie jest dopuszczalne w szwedzkiej procedurze karnej. Sąd odwoławczy uznał za nie mające znaczenia w sprawie argumenty sądu rejonowego, zgodnie z którymi posługiwanie się w procesie karnym zeznaniami świadka incognito nie narusza standardu rzetelnego procesu w opinii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Skarżący został zwolniony w dniu 15 września 1998 r., natomiast wkrótce potem (przed upływem 48 godzin od zwolnienia) został ponownie zatrzymany. Tym razem policja powołała się na ryzyko utrudniania śledztwa w sprawie zabójstwa jako podstawę zatrzymania skarżącego. W czasie przesłuchania skarżący nie odpowiedział na żadne pytania. Został zwolniony w dniu 17 września 1998 r.

Skarżący został ponownie zatrzymany w dniu 3 grudnia 1999 r., a następnie tymczasowo aresztowany w sprawie.

W dniu 27 marca 2000 r. do sądu okręgowego wpłynął akt oskarżenia o zabójstwo przeciwko skarżącemu. Prokurator powołał się w nim na dowód z zeznań świadka incognito i wnioskował o odtworzenie na rozprawie nagrania z przesłuchania tego świadka. Ponadto oskarżyciel publiczny wnioskował o przesłuchanie w charakterze świadków dwóch policjantów na okoliczność tego, czego dowiedzieli się w czasie przesłuchania dwóch osadzonych w zakładzie karnym w Tidaholm. Obrońcy oskarżonych kwestionowali dopuszczalność posłużenia się dowodami z zeznań zarówno świadka incognito, jak i policjantów, jako świadków ze słyszenia.

Postanowieniem z dnia 31 marca 2000 r. sąd okręgowy odmówił dopuszczenia ww. dowodów oskarżenia. W odniesieniu do zeznań świadka incognito sąd powołał się na argumenty zawarte w decyzji sądu odwoławczego z 15 września 1998 r. Ponadto stwierdził, że – chociaż dowód z zeznań świadka ze słyszenia nie jest niedopuszczalny w świetle prawa szwedzkiego – to jednak jego przeprowadzenie uniemożliwia oskarżonemu i obrońcy zadawanie pytań świadkowi naoczemu.

Ostatecznie wyrokiem z dnia 29 maja 2000 r. sąd okręgowy uznał skarżącego winnym popełnienia zbrodni zabójstwa i skazał go na karę dziesięciu lat pozbawienia wolności. Jednym z najważniejszych dowodów sprawstwa skazanego były zeznania świadka naocznego, współosadzonego W.J. Świadek ten, który po odbyciu kary pozbawienia wolności miał być wydalony ze Szwecji, zdecydował się złożyć zeznania dopiero w październiku 1999 r., pod warunkiem, że uzyska zezwolenie na pobyt w Szwecji. W.J. był przesłuchiwany kilkakrotnie w październiku i listopadzie 1999 r. w czasie oczekiwania w zakładzie karnym na ewentualne wydalenie w razie niepowodzenia w staraniach o pozwolenie na pobyt, które uzyskał w grudniu 1999 r. W czasie składania zeznań w sądzie okręgowym W.J. przyznał, że po zwolnieniu z zakładu karnego zamieszkał w mieszkaniu wynajętym przez policję pod ukrytym adresem. Potwierdził także, że policja pomagała mu w uzyskaniu zezwolenia na pobyt i w zakupie telewizora. Oceniając wiarygodność zeznań W.J. sąd odniósł się do faktu objęcia swoistą ochroną tego świadka, który przesłuchiwany po raz pierwszy, bezpośrednio po dokonaniu zabójstwa, kłamliwie twierdził, że nic nie wie w sprawie. Sąd dał wiarę twierdzeniom świadka, że rzeczywiście widział on przebieg zdarzenia, ale nie chciał zeznawać do czasu poczynienia obietnicy pomocy w staraniach o pozwolenie na pobyt w Szwecji. Zeznania świadka znalazły także potwierdzenie w innych zgromadzonych dowodach.

Skarżący odwołał się od wyroku sądu pierwszej instancji. W postępowaniu apelacyjnym prokurator ponownie bezskutecznie wnioskował o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka incognito. Natomiast sąd przychylił się do wniosku o przesłuchanie w charakterze świadka policjanta, który przesłuchiwał więźniów bezpośrednio po zabójstwie. Świadek W.J. w czasie przesłuchania przed sądem odwoławczym przyznał, że policja pomogła mu znaleźć pracę, a także kilkakrotnie wspomogła go świadczeniem finansowym w wysokości 1000 koron. Prokurator dostarczył sądowi dokument potwierdzający objęcie świadka W.J. ochroną, której szczegóły zostały utajnione. Z dokumentu wynikało jednak, że świadek otrzymywał pieniądze w ramach programu ochrony, a nie jako wynagrodzenie za składanie obciążających skarżącego zeznań. W dniu 18 lipca 2000 r. sąd odwoławczy orzekł o utrzymaniu w mocy wyroku sądu pierwszej instancji. W uzasadnieniu wyroku sąd odwoławczy podzielił opinię sądu pierwszej instancji o wiarygodności zeznań W.J. Pominął jednak dowód z zeznań policjanta. W dniu 5 września 2000 r. Sąd Najwyższy postanowił nie przyjąć do rozpoznania kasacji skarżącego od tego wyroku.

W decyzji ogłoszonej w dniu 28 września 2001 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wyraził krytyczną opinię na temat przebiegu śledztwa w sprawie skarżącego.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący sformułował dwa zarzuty dotyczące zatrzymania i tymczasowego aresztowania. Nie zostały one jednak rozpatrzone merytorycznie, gdyż Trybunał uznał je za niedopuszczalne z powodu przekroczenia 6-miesięcznego terminu do wniesienia skargi.

Ponadto skarżący zarzucał naruszenie art. 6 Konwencji przez:

- 1) niewyznaczenie mu obrońcy w rozsądnym terminie;
- 2) niezapewnienie mu możliwości zapoznania się z okolicznościami, w jakich świadek W.J. składał zeznania w toku postępowania przygotowawczego, co utrudniło przygotowanie obrony. Zdaniem skarżącego świadek został „kupiony” przez oskarżenie, a ocena wiarygodności jego zeznań dokonana przez sąd była stronnicza. W opinii skarżącego zeznania tego świadka, kluczowe w sprawie, nie powinny być uznane za wiarygodny dowód obciążający ze względu na okoliczności ich złożenia;
- 3) poczynienie ustaleń faktycznych w oparciu o dowód z zeznań policjanta (świadka ze słyszenia), co uniemożliwiło skarżącemu bezpośrednio zadawanie pytań przesłuchiwanym przez niego osadzonym.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Ad 1) Trybunał uznał zarzut skarżącego dotyczący opóźnienia w wyznaczeniu obrońcy z urzędu za oczywiście bezzasadny.

Stwierdzenie to poprzedził przypomnieniem, że waga zarzucanych czynów i towarzyszące im ryzyko orzeczenia długoterminowej kary pozbawienia wolności jest jednym z najważniejszych czynników, jaki musi być brany pod uwagę przy interpretacji pojęcia „dobro wymiaru sprawiedliwości” jako przesłanki wyznaczenia obrońcy z urzędu przewidzianej w art. 6 § 3 (c) Konwencji. Niewątpliwie ta przesłanka została spełniona w omawianej sprawie. Jednak, zdaniem Trybunału, w tej sprawie należy oceniać rzetelność całego postępowania, a nie jedynie pewnych jego aspektów.

Trybunał odnotował, że szwedzki kodeks postępowania sądowego nakazuje wyznaczenie obrońcy z urzędu, jeżeli zwraca się o to oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności w wymiarze co najmniej 6 miesięcy. Skarżący nie posiadał obrońcy

przez okres pięciu i pół miesiąca od dnia postawienia zarzutu. Jednakże w tym czasie w trakcie przesłuchiwania skarżącego bez udziału obrońcy nie zadawano mu pytań dotyczących zarzutu zabójstwa. Poza tym po wyznaczeniu skarżącemu obrońcy z urzędu w dniu 10 lutego 1998 r. brał on udział we wszystkich najważniejszych czynnościach procesowych, które zostały przeprowadzone w sprawie dopiero po tej dacie. Powyższe okoliczności przekonały Trybunał, że prawo skarżącego do rzetelnego procesu nie zostało naruszone wskutek opóźnienia w wyznaczeniu mu obrońcy z urzędu.

Ad 2) Trybunał rozpatrywał wszystkie zarzuty dotyczące dopuszczenia dowodu z zeznań W.J. z punktu widzenia zasady równości broni, jako istotnego elementu standardu rzetelnego procesu. Trybunał ustalił, że rzeczywiście niektóre okoliczności składania zeznań przez W.J. zostały ujawnione obronie dopiero w toku postępowania pierwszoinstancyjnego, a nawet później, w toku postępowania odwoławczego, kiedy to prokuratura poinformowała o objęciu świadka programem ochrony. Poza tym szczegóły realizacji tego programu pozostały tajne. Nie było natomiast wątpliwości, że – wbrew twierdzeniom skarżącego – protokół zeznań W.J. został mu udostępniony w czasie zaznajamiania go z materiałami postępowania przygotowawczego. Co więcej, z materiałów policyjnych udostępnionych wraz z tym protokołem wynikało, że świadek W.J. zdecydował się zeznawać pod warunkiem, że nie zostanie wydalony ze Szwecji.

Oceniając powyższe okoliczności Trybunał najpierw podkreślił, że zarówno wydanie świadkowi cudzoziemcowi pozwolenia na pobyt w celu umożliwienia mu składania zeznań, jak i pomoc finansowa dla świadka nie może być oceniana jako niedopuszczalna. Świadek może znaleźć się w sytuacji zagrożenia dla jego życia czy niebezpieczeństwa i wtedy wręcz wymagane jest zastosowanie wobec niego różnych form ochrony. Co więcej, zdaniem Trybunału, ochrona ta w niektórych sytuacjach byłaby iluzoryczna, gdyby jej szczegóły zostały wyjawione oskarżonemu.

Zdaniem Trybunału pomoc udzielona świadkowi w ramach programu ochrony nie miała wpływu na wiarygodność jego zeznań. Natomiast okoliczności, które mogły potencjalnie mieć wpływ na zeznania świadka (wydanie zgody na pobyt w Szwecji w celu złożenia zeznań) były bardzo dobrze znane oskarżonemu i jego obrońcy jeszcze przed wniesieniem oskarżenia do sądu, a zatem w oparciu o nie mogli oni kwestionować wiarygodność świadka w toku postępowania sądowego. Dlatego też w opinii Trybunału skarżącemu zagwarantowano odpowiedni czas i możliwości przygotowania obrony, zgodnie z wymogami art. 6 § 3 (b) Konwencji.

Także zarzut braku bezstronności sądu w traktowaniu dowodu z zeznań świadka W.J. został uznany za bezzasadny. **Trybunał przypomniał, że dowód z zeznań świadka uzyskany w warunkach, które nie zabezpieczają prawa do obrony w sposób standardowo wymagany przez art. 6 Konwencji, powinien być oceniany ze szczególną ostrożnością.** Zdaniem Trybunału wymóg ten został spełniony w omawianej sprawie z następujących względów:

- oba sądy orzekające w sprawie w uzasadnieniach swoich wyroków w rzetelny i wyczerpujący sposób odniosły się do okoliczności uzyskania zeznań od W.J., wyjaśniając, dlaczego dają im wiarę;
- oba sądy uznały dowód z zeznań tego świadka za kluczowy, ale znajdujący potwierdzenie w innych dowodach zgromadzonych w sprawie.

Powyższe okoliczności przesądziły o uznaniu przez Trybunał, że sądy szwedzkie oceniały dowód z zeznań W.J. w sposób bezstronny, w zgodzie z wymogami art. 6 § 1 Konwencji.

Ad 3) W odniesieniu do trzeciego zarzutu Trybunał przypominał, że dowód z zeznań policjantów – świadków ze słyszenia nie został dopuszczony przez sąd orzekający w pierwszej instancji. Dopiero sąd odwoławczy uwzględnił wniosek oskarżyciela w tym zakresie, jednak ostatecznie tylko jeden policjant składał zeznania w postępowaniu odwoławczym. Co więcej, sąd odwoławczy pominął ten dowód przy dokonywaniu ustaleń faktycznych, co wynika z uzasadnienia wyroku tego sądu. Wobec stwierdzenia powyższych okoliczności Trybunał uznał zarzut skarżącego za nieuzasadniony.

A-VARIA

W dniu 26 lipca 2005 r. ETPCz wydał trzy wyroki stwierdzające **naruszenie prawa dostępu do sądu w sprawach cywilnych** *Podbielski i PPU Polpure p. Polsce* (skarga nr 39199/98), *Jedamski i Jedamska p. Polsce* (skarga nr 73547/01) i *Kniat p. Polsce* (skarga nr 71731/01)). We wszystkich sprawach naruszenie prawa dostępu do sądu polegało, zdaniem ETPCz, na nałożeniu na skarżących zbyt wysokich opłat sądowych w sprawach cywilnych.

Jeden ze skarżących (Podbielski i PPU Polpure) na podstawie wyroku ETPCz złożył do SN skargę o wznowienie postępowania krajowego (zakończonych postanowieniem SN z 10 czerwca 1999 r.). Skargę tę SN odrzucił postanowieniem z dnia 19 października 2005 r., stwierdzając, że zgodnie z k.p.c. wydanie przez ETPCz wyroku korzystnego dla skarżącego nie stanowi przesłanki do wniesienia skargi o wznowienie postępowania (sprawa V CO 16/05).

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCZ W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄ- CYCH ETPCZ ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2005 r.

1. Cichoń Z., *Krajowa skarga na brak rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki jako środek wyczerpujący postępowanie krajowe przed złożeniem skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na nierozpatrzenie sprawy w rozsądnym terminie*, *Palestra* Nr 9-10/2005, s. 143-147;
2. Cichoń Z., *Orzekanie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka o zadośćuczynieniu w razie stwierdzenia naruszenia przez państwo Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (art. 41 EKPCz)*, *Palestra* Nr 7-8/2005, s. 177-180;
3. Gronowska B., *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 17 marca 2005 r. w sprawie Bubbins p. Zjednoczonemu Królestwu (dot. interwencji policji z użyciem broni palnej w kontekście prawa człowieka do życia)*, *Prokuratura i Prawo* Nr 7-8/2005, s. 239-244;
4. Gronowska B., *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie Buck p. Niemcom (dot. przeszukania pomieszczeń i zajęcia dokumentów w kontekście poszanowania prywatności)*, *Prokuratura i Prawo* Nr 9/2005, s. 163-172;
5. Potulski J., *Granice wolności słowa. Glosa do postanowienia SN z dnia 22 czerwca 2004 r., V KK 70/04*, *Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa*, 2005, Nr 1-2, s. 193-199;

6. Szumiło-Kulczyca D., Majcher Sz., *Nauka prawa wobec problematyki szybkości postępowania karnego*, Państwo i Prawo Nr 8/2005, s. 55-70;
7. Wiśniewski A., *Orzecznictwo strasburskie w sprawach przeciwko Polsce dotyczące art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Przegląd decyzji o dopuszczalności*, Radca Prawny Nr 4/2005, s. 118-123;
8. Zięba-Załucka H., *Granice (nie tylko konstytucyjne) krytyki osób sprawujących funkcje publiczne*, Przegląd Sądowy Nr 7-8/2005.

CZEŚĆ B

BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną

Sprawa C-40/04 – wyrok ETS z dnia 8 września 2005 r. wydany w trybie art. 234 TWE w ramach odpowiedzi na pytanie prejudycjalne sądu fińskiego orzekającego w sprawie karnej przeciwko Syuichi Yonemoto (**kluczowe zagadnienia**: zakres penalizacji czynu przewidziany w prawie krajowym a uregulowania dyrektywy).⁶

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

a) prawo wspólnotowe

Dyrektywa 98/37 (zwana dalej „dyrektywą”) określa wymogi, jakie muszą spełniać maszyny dopuszczone do wykorzystania w Unii Europejskiej pod względem bezpieczeństwa i ochrony zdrowia. Zgodnie z art. 4 ust. 1 w zw. z art. 5 ust. 1 i 2 dyrektywy, państwa członkowskie nie mogą zakazać, ograniczać ani utrudniać wprowadzenia do obrotu i oddawania do użytku na ich terytoriach maszyn i urządzeń, które spełniają wymogi dyrektywy (tzn. posiadają odpowiednie certyfikaty bezpieczeństwa potwierdzone oznakowaniem CE i załączono do nich deklaracje zgodności WE określoną w załączniku II pkt A do dyrektywy). Jednocześnie art. 2 ust. 2 dyrektywy stanowi, że dyrektywa ta „nie ma wpływu na prawa Państw Członkowskich do ustanawiania, przy należyтым przestrzeganiu postanowień Traktatu, wymogów, jakie te państwa mogą uznać za niezbędne w celu zapewnienia ochrony osób, w szczególności pracowników, podczas użytkowania maszyny lub urządzeń zabezpieczających, z zastrzeżeniem, że nie oznacza to modyfikacji maszyn lub urządzeń zabezpieczających w sposób nieokreślony w dyrektywie.”

Jak wynika z art. 8 dyrektywy, obowiązek certyfikacji maszyn i urządzeń zabezpieczających spoczywa na ich producencie lub upoważnionym przedstawicielu posiadającym siedzibę we Wspólnocie Europejskiej. Ponadto dyrektywa stanowi, że wszystkie maszyny muszą być zaopatrzone w instrukcję napisaną w jednym z języków Wspólnoty przez ich producenta lub upoważnionego przedstawiciela posiadającego siedzibę we Wspólnocie.

b) prawo krajowe

Artykuł 40 fińskiej ustawy o bezpieczeństwie pracy, w brzmieniu obowiązującym w czasie, gdy miały miejsce okoliczności faktyczne sprawy przed sądem krajowym, sformułowany był następująco: „Producent, importer lub sprzedawca maszyny, narzędzia lub innego urządzenia

⁶ W prezentacji orzeczenia korzystano z jego tłumaczenia na język polski osiągalnego za pomocą formularza wyszukiwania dostępnego na stronie internetowej Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości pod adresem: www.curia.eu.int

technicznego, a także każdy, kto zbywa tego rodzaju przedmiot w celu wprowadzenia do obrotu lub użytkowania, zobowiązany jest, w dotyczącym go zakresie, zapewnić:

- 1) by przedmiot ten, wprowadzany do obrotu lub udostępniany do użytkowania na terenie kraju, nie powodował niebezpieczeństwa wypadku i nie stanowił zagrożenia dla zdrowia przy użytkowaniu zgodnie z przeznaczeniem;
- 2) że został zaprojektowany i wyprodukowany, a w razie konieczności zbadany, zgodnie ze szczególnymi przepisami mającymi do niego zastosowanie; oraz
- 3) że zaopatrzone jest w urządzenia zabezpieczające niezbędne przy zwykłym użytkowaniu, a także oznaczenia i wskazówki zapewniające o zgodności z normami.

Przedmiot ten winien zostać dostarczony wraz z właściwymi instrukcjami instalacji, użytkowania i konserwacji. W razie konieczności instrukcje te zawierają wskazówki co do sposobu jego czyszczenia, naprawy i regulacji w ramach zwykłego użytkowania, a także sposobów postępowania w przypadku zwykłych usterek. Urządzenia zabezpieczające muszą być skonstruowane w sposób umożliwiający bezpieczne wykonywanie tych czynności.”

Zgodnie z fińskim kodeksem karnym naruszenie tych przepisów, umyślne lub nieumyślne, może być karane jako przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu pracy, nieumyślne spowodowanie śmierci, nieumyślne uszkodzenie ciała, spowodowanie śmierci przez rażące niedbalstwo lub spowodowanie uszkodzenia ciała przez rażące niedbalstwo.

2. Stan faktyczny sprawy

W 1995 r. spółka Ama-Prom Oy, której dyrektorem generalnym jest S. Yonemoto, sprowadziła do Finlandii prasę krawędziową wyprodukowaną we Francji i sprzedała ją spółce Peltitarvike Oy. W momencie importu maszyna ta opatrzona była certyfikatami bezpieczeństwa, zgodnymi z wymogami dyrektywy.

W dniu 17 listopada 1998 r. pracownik Peltitarvike Oy doznał poważnego wypadku w miejscu pracy, pomagając przy wymianie ostrzy prasy krawędziowej stanowiącej przedmiot sprawy przed sądem krajowym. Pracownik ten uruchomił urządzenie awaryjnego zatrzymania maszyny w celu przerwania dopływu prądu. W tym czasie inny pracownik przez nieuwagę dotknął pedału maszyny. Mimo że dopływ prądu został przerwany przez urządzenie awaryjnego zatrzymania maszyny, naciśnięcie pedału spowodowało nagły ruch prasy, która ucięła osiem palców R. Pöyry’ego znajdujących się między ostrzami.

Sąd pierwszej instancji orzekający w sprawie karnej ustalił następujące okoliczności odnoszące się do stanu technicznego maszyny:

- Gdy wyłącznik obsługiwany za pomocą klucza znajdował się w położeniu 2, maszynę można było uruchomić w pełnym zakresie za pomocą pedału.
- Naciśnięcie przycisku awaryjnego zatrzymania maszyny powodowało jedynie przerwanie dopływu prądu do urządzeń sterujących, natomiast maszyna pozostawała pod napięciem, a pompa hydrauliczna pracowała.
- Przyciski urządzenia awaryjnego zatrzymania maszyny po naciśnięciu ustępowały jedynie na milimetr. Należało przesunąć dzwignię jeszcze o kilka milimetrów do położenia powodującego blokadę. Urządzenie awaryjnego zatrzymania maszyny działało sztywno.
- Instrukcja obsługi maszyny nie została w całości przełożona na język fiński. Panel sterowania nie odpowiadał rysunkowi zamieszczonemu w instrukcji, która była też zbyt lakoniczna i błędna, by umożliwić w pełni bezpieczne użytkowanie maszyny.

- Część robocza maszyny była otwarta i uruchamiana za pomocą pedału. Pracowała ona z dużą szybkością, jednakże maszyna nie była zaopatrzona w żadne urządzenie ochronne zabezpieczające ręce, z wyjątkiem dwuręcznego sterownika, którego jednak, ze względu na metody pracy przyjęte w przedsiębiorstwie Peltitarvike Oy, z reguły nie używano.
- Urządzenie awaryjnego zatrzymania maszyny używane było przy wymianie ostrzy części roboczej maszyny, co było czynnością rutynową dokonywaną niemal codziennie, podczas gdy urządzenie to nie było do tego przeznaczone. Zapewnienie bezpieczeństwa wymagałoby wyłączenia prądu lub ustawienia niskiej szybkości pracy za pomocą wyłącznika obsługiwanego kluczem z panelu sterowania.

Sąd pierwszej instancji orzekający w sprawie skazał S. Yonemoto na grzywnę o stawce dziennej w wymiarze 30 dni za naruszenie art. 40 ustawy o bezpieczeństwie pracy oraz nieumyślne spowodowanie uszkodzenia ciała i nakazał mu wypłacić R. Pöyry'emu kwotę 26 953,80 euro tytułem odszkodowania. Sąd ten skazał także, za naruszenie tej ustawy oraz nieumyślne spowodowanie uszkodzenia ciała, kierownika przedsiębiorstwa Peltitarvike Oy i U. Pursiainenena i nakazał im wypłatę odszkodowania R. Pöyry'emu. Wyrok ten został zmieniony przez sąd apelacyjny jedynie w zakresie wymiaru kary (grzywna o stawce dziennej w wymiarze 50 dni i wypłata kwoty 21 908,16 euro tytułem odszkodowania). Sądy obu instancji orzekające w sprawie uznały, że S. Yonemoto, jako przedstawiciel importera, był częściowo odpowiedzialny za nieprawidłowości, które przyczyniły się do wypadku, jakiemu uległ R. Pöyry. Zdaniem tych sądów importer winien był zapewnić, by dostarczone i użytkowane maszyny były skonstruowane i wyprodukowane zgodnie z obowiązującymi przepisami. Oznaczenie maszyny znakiem CE i pisemne zapewnienie producenta, że jest ona zgodna z obowiązującymi normami nie wystarcza do wypełnienia tego obowiązku.

S. Yonemoto wniósł kasację do tego wyroku do Sądu Najwyższego. Domagał się uchylecia orzeczonego wobec niego sankcji karnych oraz obowiązku wypłaty odszkodowania. S. Yonemoto kwestionuje stanowisko, jakoby importer miał obowiązek osobistego upewnienia się, że maszyna została skonstruowana i wyprodukowana zgodnie z uznanymi normami, jeżeli zaopatrzona została w oznaczenie CE oraz deklarację zgodności i dołączono do niej instrukcję użytkowania i konserwacji. Zdaniem S. Yonemoto fińskie władze administracyjne i sądowe nie mogą wymagać od importera przeprowadzenia w Finlandii kontroli maszyny należącej do typu dopuszczonego w innym Państwie Członkowskim i zaopatrzonej w oznaczenie CE, gdyż stanowiłoby to naruszenie art. 28 TWE. Obowiązek importera ogranicza się jego zdaniem do upewnienia się, że producent uzyskał atest typu maszyny zgodnie z normami wspólnotowymi w uprawnionej instytucji, że dostarczył maszynę, zaopatrzoną w oznaczenie CE, wraz z instrukcją obsługi i konserwacji oraz że dołączył deklarację zgodności.

Powziąwszy wątpliwość co do tego, czy Państwo Członkowskie może nałożyć na importera maszyny tak szerokie obowiązki jak przewidziane w art. 40 ustawy o bezpieczeństwie pracy, Sąd Najwyższy postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Biorąc pod uwagę w szczególności dyrektywę 98/37 oraz art. 28 TWE i 30 TWE, jakie granice wyznacza prawo wspólnotowe dla zobowiązań, które krajowy porządek prawny nakłada na importera maszyny zaopatrzonej w oznaczenie CE (lub inny podmiot biorący udział w jej dystrybucji) w zakresie bezpieczeństwa tej maszyny:
 - przed sprzedażą maszyny
 - i po jej sprzedaży?
- 2) W szczególności chodzi o wyjaśnienie następujących kwestii:

- a) W jakim zakresie i pod jakimi warunkami prawo wspólnotowe pozwala nałożyć na importera maszyny zaopatrzonej w oznaczenie CE (lub inny podmiot biorący udział w jej dystrybucji) zobowiązania do działania lub kontroli w dziedzinie bezpieczeństwa?
- b) Czy i w jaki sposób rodzaj zaniedbania w zakresie bezpieczeństwa będący przedmiotem niniejszej sprawy wpływa na ocenę zobowiązań nałożonych na importera (lub inny podmiot biorący udział w dystrybucji) w świetle prawa wspólnotowego?
- c) Czy przepisy art. 40 ustawy o bezpieczeństwie pracy są sprzeczne, a jeśli tak, to w jakim zakresie, z prawem wspólnotowym, biorąc pod uwagę karno i cywilnoprawne konsekwencje niedopełnienia obowiązków przez importera maszyny przewidziane w tym uregulowaniu?

3. Odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne

W pierwszej części argumentacji (zawartej w punktach 29-55 uzasadnienia) Trybunał określił, jaki zakres obowiązków wynika z dyrektywy dla podmiotu dokonującego importu maszyny wyprodukowanej w Państwie Członkowskim do innego Państwa Członkowskiego.

Trybunał stwierdził, że poszerzenie kręgu podmiotów odpowiedzialnych za zgodność maszyn z wymogami dyrektywy byłoby niezgodne z logiką i procedurami oznaczania maszyn przewidzianymi w samej dyrektywie. Podstawowym celem dyrektywy jest bowiem uproszczenie zasad ustalania zgodności maszyn, by zapewnić w możliwie szerokim zakresie swobodę ich przepływu na rynku wewnętrznym. Realizacja tego celu byłaby zagrożona, gdyby podmioty znajdujące się dalej w łańcuchu dystrybucji niż producent, w szczególności importerzy maszyn do innych Państw Członkowskich, mogły być uznawane za odpowiedzialne za ich zgodność. Dlatego też, zdaniem ETS, dyrektywa stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych stanowiących, że podmiot dokonujący importu do Państwa Członkowskiego maszyny wyprodukowanej w innym Państwie Członkowskim i zaopatrzonej w oznaczenie CE oraz deklarację zgodności WE ma obowiązek zapewnić, by maszyna ta odpowiadała zasadniczym wymogom bezpieczeństwa i ochrony zdrowia określonym w dyrektywie.

Nie oznacza to jednak, że na importera maszyn nie można nałożyć określonych obowiązków wskazanych w dyrektywie. Należą do nich np. obowiązek zaopatrzenia maszyny w instrukcję obsługi w tłumaczeniu na język kraju, w którym maszyna będzie użytkowana oraz w deklarację zgodności WE także z tłumaczeniem na język miejsca użytkowania. Przepisy prawa krajowego mogą także wymagać, by importer upewnił się, czy maszyna zaopatrzona jest w oznaczenie CE oraz inne oznaczenia przewidziane w dyrektywie.

Trybunał podkreślił, że zgodnie z dyrektywą Państwa Członkowskie mogą nałożyć na importera zobowiązanie do współpracy w zakresie nadzoru rynku, na przykład obowiązek przekazywania informacji. W razie wypadku tego rodzaju, jak będący przedmiotem sprawy przed sądem krajowym, Państwo Członkowskie może nakazać importerowi przekazanie wszelkich informacji niezbędnych w celu uniknięcia powtórnych wypadków tego rodzaju, w tym współpracę z właściwymi organami tego państwa podejmującymi odpowiednie działania polegające na przykład na wycofaniu maszyny z rynku. Obowiązek współpracy tego rodzaju nie może jednak oznaczać zobowiązania importera do osobistej kontroli zgodności maszyny z wymogami zasadniczymi określonymi w dyrektywie.

Druga część argumentacji Trybunału (zawarta w pkt 56-60 uzasadnienia) odnosi się do sankcji karnych i cywilnych, jakie prawo krajowe może przewidywać na wypadek niedopełnienia zobowiązań wynikających z dyrektywy. Trybunał podkreślił, że dyrektywa nie nakłada na Państwa Członkowskie konkretnych zobowiązań w zakresie systemu sankcji. Nie można jednak wyciągnąć z tego wniosku, że przepisy krajowe ustanawiające sankcje karne za narusze-

nie ustawodawstwa wdrażającego dyrektywę byłyby z nią sprzeczne (ETS przywołał w tym względzie wyrok z dnia 12 września 1996 r. w sprawach: C- C-58/95, C-75/95, C-112/95, C-119/95, C-123/95, C-135/95, C-140/95, C-141/95, C-154/95 i C-157/95 Gallotti i in.). Jeżeli dyrektywa nie przewiduje szczególnych sankcji w razie naruszenia jej przepisów lub odsyła w tej kwestii do krajowych przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych, art. 10 TWE nakazuje Państwom Członkowskim podjęcie wszelkich właściwych środków w celu zapewnienia pełnego stosowania i skuteczności prawa wspólnotowego. Przy zachowaniu zakresu swobodnego uznania co do wyboru rodzaju sankcji, są one zobowiązane zapewnić, by naruszenia uregulowań wspólnotowych były sankcjonowane na takich samych zasadach materialnych i proceduralnych jak naruszenia prawa krajowego o podobnym charakterze i szkodliwości, pozwalających, by sankcja była skuteczna, proporcjonalna i odstraszająca (ww. wyrok w sprawach Gallotti, pkt 14). Dlatego Państwo Członkowskie ma prawo sankcjonować karnie niedopełnienie zobowiązań nałożonych przepisami mającymi za zadanie wdrożenie dyrektywy, jeżeli jest to w jego przekonaniu najwłaściwszy sposób zapewnienia jej skuteczności, pod warunkiem, że ustanowione sankcje są analogiczne do stosowanych w przypadku naruszenia przepisów krajowych o podobnym charakterze i szkodliwości oraz skuteczne, proporcjonalne i odstraszające (zob. podobnie ww. wyrok w sprawach Gallotti, pkt 15).

Ostatecznie Trybunał udzielił następujących odpowiedzi na zadane pytania prejudycjalne:

- 1) Przepisy dyrektywy stoją na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych stanowiących, że podmiot dokonujący importu do Państwa Członkowskiego maszyny wyprodukowanej w innym Państwie Członkowskim zaopatrzonej w oznaczenie CE oraz deklarację zgodności WE ma obowiązek zapewnić, by maszyna ta odpowiadała zasadniczym wymaganiom bezpieczeństwa i ochrony zdrowia określonym w tej dyrektywie.**
- 2) Przepisy wspomnianej dyrektywy nie stoją na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych nakazujących podmiotowi dokonującemu importu do Państwa Członkowskiego maszyny wyprodukowanej w innym Państwie Członkowskim:**
 - **upewnić się, przed dostarczeniem maszyny użytkownikowi, że jest ona zaopatrzona w oznaczenie CE oraz deklarację zgodności WE wraz z jej tłumaczeniem na język lub języki Państwa Członkowskiego importu, a także instrukcję wraz z tłumaczeniem na język lub języki tego państwa,**
 - **udzielić, po dostarczeniu maszyny użytkownikowi, wszelkich niezbędnych informacji oraz wszelkiej pomocy krajowym organom kontrolnym, jeżeli okaże się, że maszyna stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa lub zdrowia, pod warunkiem, że wymaganie to nie oznacza nałożenia na importera obowiązku osobistego upewnienia się o zgodności maszyny z zasadniczymi wymogami bezpieczeństwa i ochrony zdrowia określonymi w dyrektywie.**
- 3) Artykuły 10 TWE i 249 akapit trzeci TWE należy interpretować w ten sposób, że nie zabraniają one Państwu Członkowskiemu stosować sankcji karnych niezbędnych do zapewnienia przestrzegania obowiązków nałożonych w dyrektywie, pod warunkiem, że ustanowione sankcje są analogiczne do stosowanych w przypadku naruszenia przepisów krajowych o podobnym charakterze i szkodliwości oraz w każdym razie skuteczne, proporcjonalne i odstraszające.**

BII – orzeczenia wydane w trybie odpowiedzi na pytania prejudycjalne zawierające informacje na temat procedury pytań prejudycjalnych w sprawach karnych

Sprawa C-383/03 – wyrok ETS z dnia 7 lipca 2005 r. wydany w trybie art. 234 TWE w ramach odpowiedzi na **pytanie prejudycjalne sądu austriackiego** orzekającego w sprawie Ergül Dogan przeciwko Sicherheitsdirektion für das Bundesland Vorarlberg (**kluczowe zagadnienia**: odbywanie kary pozbawienia wolności a nabycie uprawnień pracowniczych).⁷

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Przedmiotem interpretacji ETS dokonanej w trybie prejudycjalnym jest w tej sprawie decyzja nr 1/80 Rady Stowarzyszenia utworzonej na mocy Układu ustanawiającego stowarzyszenie między EWG a Turcją, podpisanego w dniu 12 września 1963 r. w Ankarze. Przepis art. 6 ust. 1 i 2 decyzji nr 1/80 reguluje prawa pracownicze pracownika tureckiego legalnie zatrudnionego na rynku wspólnotowym. Pracownik taki uzyskuje pewne uprawnienia pod warunkiem przepracowania określonego czasu na rynku wspólnotowym w ramach legalnego zatrudnienia. Jednym z takich uprawnień jest „prawo swobodnego dostępu do dowolnej pracy najemnej po czterech latach legalnego zatrudnienia” (art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji). Zgodnie z art. 6 ust. 2 decyzji „Okresy niezawinionego bezrobocia, należycie poświadczone przez właściwe władze, oraz nieobecność w pracy z powodu długotrwałej choroby, jakkolwiek nie zaliczają się do okresu legalnego zatrudnienia, nie naruszają praw nabytych z tytułu poprzedniego zatrudnienia.”

Zgodnie z art. 14 ust. 1 decyzji jej postanowienia stosuje się z zastrzeżeniem ograniczeń uzasadnionych względami porządku, bezpieczeństwa i zdrowia publicznego”.

Zgodnie z art. 36 austriackiej ustawy o cudzoziemcach, skazanie cudzoziemca przez sąd krajowy na bezwzględną karę pozbawienia wolności w wymiarze przekraczającym trzy miesiące, stanowi przesłankę wydania zakazu pobytu na terytorium Austrii.

2. Stan faktyczny sprawy

W dniu 24 maja 2000 r. wobec E. Drogana została wydana decyzja zakazująca mu stałego pobytu na terytorium Austrii. Wcześniej E. Drogan mieszkał w Austrii przez około 27 lat. Jest żonaty i ma czworo dzieci. W dniu 9 marca 1999 r. E. Drogan został uznany winnym popełnienia poważnego przestępstwa i skazany na karę trzech lat pozbawienia wolności. Karę tę odbył w całości. Po odbyciu kary wobec E. Drogana wydano decyzję zakazującą mu dalszego pobytu na terytorium Austrii w związku z ww. wyrokiem skazującym.

Rozpatrujący odwołanie E. Drogana od tej decyzji sąd krajowy powziął wątpliwość, czy w związku z przerwaniem legalnego zatrudnienia spowodowanym wykonywaniem kary pozbawienia wolności E. Drogan utracił uprawnienia przewidziane w art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji. Sąd miał wątpliwości, czy odbywanie kary pozbawienia wolności należy traktować jako „bez-

⁷ W prezentacji orzeczenia korzystano z jego tłumaczenia na język polski osiągalnego za pomocą formularza wyszukiwania dostępnego na stronie internetowej Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości pod adresem: www.curia.eu.int

robocie niezawinione” w rozumieniu art. 6 ust. 1 decyzji. Dlatego też postanowił zawiesić postępowanie krajowe i skierować do ETS następujące pytanie prejudycjalne:

Czy art. 6 ust. 2 decyzji nr 1/80 należy interpretować w ten sposób, że obywatel turecki traci uprawnienia przyznane mu na mocy art. 6 ust. 1 tiret 3, jeżeli w celu odbycia kary zostaje pozbawiony wolności na okres trzech lat?

3. Odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne

Udzielając odpowiedzi na pytanie prejudycjalne Trybunał podkreślił, że przyznane pracownikowi tureckiemu przez art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji nr 1/80 prawo obejmuje nie tylko uprawnienie do przyjęcia już istniejącej oferty pracy, ale również bezwarunkowe uprawnienie do poszukiwania i podejmowania dowolnej pracy najemnej, przez niego wybranej. Ponadto do sytuacji E. Dogana nie ma zastosowania przepis art. 6 ust. 2 decyzji, gdyż wskutek spełnienia przez niego warunków określonych w art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji, nabył on już bezwarunkowe uprawnienie swobodnego dostępu do dowolnej pracy najemnej oraz powiązane z nim prawo do pobytu.

Zdaniem ETS przepis art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji należy interpretować w ten sposób, że nie dotyczy on jedynie wykonywania pracy, lecz przyznaje pracownikowi, legalnie obecnemu na rynku pracy przyjmującego Państwa Członkowskiego, bezwarunkowe uprawnienie do pracy, z którego jednoznacznie wynika uprawnienie do zakończenia działalności zawodowej w celu poszukiwania innego zatrudnienia, które może on swobodnie wybrać. Zatem przepis nie wymaga nieprzerwanego co do zasady wykonywania pracy. Toteż pracownik, który, tak jak E. Dogan nabył uprawnienie z art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji, może przerwać stosunek pracy i nie traci wspomnianego uprawnienia, jeżeli rzeczywiście poszukuje nowego zatrudnienia. Zdaniem Trybunału reguła ta ma zastosowanie bez względu na przyczynę nieobecności na rynku pracy, o ile nieobecność ta ma charakter tymczasowy, a po jej ustaniu pracownik poszukuje zatrudnienia. Okoliczność, że pozbawienie pracownika tureckiego wolności pozbawia go możliwości wykonywania pracy, nawet przez długi okres, jest bez znaczenia, ponieważ kara ta nie wyklucza jego późniejszego udziału w aktywnym życiu. Wobec powyższego, za wyjątkiem przypadku, gdy dana osoba zakończyła definitywnie legalne zatrudnienie na rynku pracy przyjmującego Państwa Członkowskiego ze względu na brak obiektywnej możliwości powrotu przez nią na ten rynek lub przekroczyła rozsądny termin na znalezienie nowej pracy najemnej po zakończeniu okresu pozbawienia wolności, władze krajowe mogą ograniczyć uprawnienia, które wywodzi ona z art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji w dziedzinie zatrudnienia i pobytu wyłącznie na podstawie art. 14 ust. 1 tej decyzji.

Z powyższych względów ETS udzielił następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne:

Obywatel turecki, który korzysta, zgodnie z art. 6 ust. 1 tiret 3 decyzji nr 1/80 z dnia 19 września 1980 r. w sprawie rozwoju stowarzyszenia, wydanej przez Radę Stowarzyszenia utworzoną na mocy Układu ustanawiającego stowarzyszenie między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Turcją, z prawa swobodnego dostępu do dowolnej pracy najemnej, nie traci tego uprawnienia z powodu braku działalności zawodowej podczas okresu pozbawienia wolności, nawet trwającego wiele lat, ponieważ jego nieobecność na legalnym rynku pracy przyjmującego Państwa Członkowskiego jest tylko tymczasowa.

Uprawnienia w dziedzinie zatrudnienia, a co za tym idzie, pobytu, przyznane obywatelowi tureckiemu przez ten przepis mogą zostać ograniczone tylko z powodów uzasadnionych względami porządku, bezpieczeństwa i zdrowia publicznego na podstawie art. 14 ust. 1 tej decyzji lub z powodu przekroczenia przez niego rozsądnego terminu na znalezienie nowej pracy najemnej po zakończeniu okresu pozbawienia wolności.

Komentarz

Omówione orzeczenie nie ma szczególnego znaczenia dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. **Jednakże stanowi doskonały przykład rozszerzania przez Trybunał swoich kompetencji do orzekania w trybie prejudycjalnym.** Warto zwrócić uwagę, że art. 234 TWE upoważnia Trybunał do dokonywania wykładni w trybie prejudycjalnym, oprócz prawa pierwotnego, jedynie aktów prawa wtórnego, do którego zalicza się także umowy międzynarodowe zawierane przez Wspólnotę samodzielnie lub wspólnie z Państwami Członkowskimi. W omawianym orzeczeniu Trybunał nie dokonywał interpretacji samej umowy (Układu ustanawiającego stowarzyszenie między EWG a Turcją), a decyzji ciała powołanego na mocy tej umowy, mianowicie Rady Stowarzyszenia. Jest to kolejny przykład krytykowanego w doktrynie rozszerzania przez sam Trybunał swoich uprawnień do orzekania w trybie art. 234 TWE.⁸

B-VARIA

Inne ważne orzeczenia lub sprawy obecnie prowadzone przez ETS

Sprawa C-176/03 – wyrok z dnia 13 września 2005 r. stwierdzający nieważność decyzji ramowej Rady w sprawie ochrony środowiska przez prawo karne z powodu jej przyjęcia poza wspólnotowymi ramami prawnymi.

Wyrok został omówiony w Biuletynie Prawa Karnego nr 4/2005, dostępnym pod adresem:

<http://iisw.sn.pl/sn/orzecznictwo/index.html>

Sprawa C-272/05 – pytanie prejudycjalne sądu niderlandzkiego (Hof van beroep te Antwerpen) skierowane do ETS w dniu 5 lipca 2005 r. na tle postępowania karnego przeciwko m.in. Wernerowi Bouwensowi (**zagadnienia kluczowe:** zakres zakazu *ne bis in idem* przewidzianego w art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen).

Hof van beroep te Antwerpen zwrócił się do Trybunału o udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie⁹:

"Czy wykładni art. 54 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen z dnia 19 czerwca 1990 r. w związku z art. 71 tej Konwencji należy dokonywać w ten sposób, że czyn karalny posiadania w celu wywozu i przywozu tych samych środków odurzających i substancji psychotropowych, ścigany odpowiednio z tytułu wywozu i przywozu w różnych państwach, które podpisały Konwencję wykonawczą do Układu w Schengen, jest uważany za "ten sam czyn" w rozumieniu wspomnianego art. 54?"

⁸ Na inne wskazuje, odnosząc się do nich krytycznie, A. Wróbel (*Pytania prawne sądów państw członkowskich do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (Sądu Pierwszej Instancji)*, (w:) *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. A. Wróbel, Zakamycze 2005, s. 789-790).

⁹ Tekst pytania tekst pytania opublikowany w Dz. U. 2005, C 217, str. 29.

Sprawa C-288/05 – pytanie prejudycjalne Sądu Najwyższego Niemiec skierowane do ETS w dniu 19 lipca 2005 r. na tle postępowania karnego przeciwko Jürgenowi Kretzingerowi (**zagadnienia kluczowe**: zakres zakazu *ne bis in idem* przewidzianego w art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen, wpływ decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania na zakres zakazu *ne bis in idem* z art. 54 ww. Konwencji).

1. Czy ściganie dotyczy "tego samego czynu" w rozumieniu art. 54 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen, jeżeli oskarżony został skazany przez sąd włoski za nielegalny przywóz zagranicznego tytoniu do Włoch oraz posiadanie go we Włoszech oraz za zaniechanie uiszczenia stosownej przywozowej opłaty celnej, a jednocześnie sąd niemiecki skazał go w związku z mającym miejsce wcześniej przejściem wspomnianego towaru w Grecji z powodu paserstwa (formalnie) greckich opłat celnych, należnych w związku z dokonaniem przez osoby trzecie przywozem, podczas gdy oskarżony od samego początku zamierzał po przejściu towaru w Grecji przewieźć go przez Włochy do Wielkiej Brytanii?
2. Czy w rozumieniu art. 54 konwencji wykonawczej kara jest "wykonana", czy też jest ona "w trakcie wykonywania":
 - a) gdy oskarżony został skazany na karę pozbawienia wolności, której wykonanie zostało zawieszona zgodnie z prawem państwa, w którym wydany został wyrok skazujący;
 - b) gdy oskarżony został krótkoterminowo osadzony w areszcie policyjnym lub śledczym i zgodnie z prawem państwa wydającego wyrok, to pozbawienie wolności byłoby zaliczone na poczet późniejszego wykonania kary pozbawienia wolności?
3. Czy na wykładnię pojęcia wykonania w rozumieniu art. 54 konwencji wykonawczej ma wpływ okoliczność:
 - a) że zgodnie z decyzją ramową Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (Dz.U. L 190 z dnia 18 lipca 2002 r.) po dokonaniu jej transpozycji do prawa krajowego, to (pierwsze) państwo, w którym wydany został wyrok, dysponuje w każdej chwili możliwością wykonania prawomocnego wyroku według prawa obowiązującego w tym państwie;
 - b) że wnioskowi państwa, w którym wydany został wyrok, o wydanie skazanego lub o wykonanie kary nie można nadać automatycznie dalszego biegu, ponieważ wyrok ten został wydany zaocznie?¹⁰

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2005 r.

1. Banach-Gutierrez J., *Rozwój III filaru Unii Europejskiej: od ekstradycji do europejskiego nakazu aresztowania*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, tom XVII, Wrocław 2005, s. 61-82;
2. Böhm K. M., *Das Europäische Haftbefehlsgesetz und seine rechtsstaatlichen Mängel*, Neue Juristische Wochenschrift, Nr 36/2005, s. 2588-2590;

¹⁰ Treść pytania opublikowana w Dz. U. 2005, C 257, str. 2.

3. Czapliński W., Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania (z 27 IV 2005, P 1/05), Państwo i Prawo Nr 9/2005, s. 107-112;
4. Górski A., Sakowicz A., *Bariery prawne integracji europejskiej w sprawach karnych*, Materiały Robocze 3/05, publikacja dostępna na stronach internetowych *Forum Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne UE* pod adresem: www.wsisw.natolin.edu.pl/
5. Hofmański P., Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania (z 27 IV 2005, P 1/05), Państwo i Prawo Nr 9/2005, s. 113-117;
6. Jasiński F., Smoter K. (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, UKIE, Warszawa 2005;
7. Koncewicz T. T., *Sędzia i prawodawca we wspólnotowym systemie prawnym*, Palestra Nr 9-10/2005, s. 148-152;
8. Kruszyński P., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27 kwietnia 2005 r.*, Palestra Nr 7-8/2005, s. 289-294 [dotyczy europejskiego nakazu aresztowania];
9. Płachta M., Wieruszewski R., Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania (z 27 IV 2005, P 1/05), Państwo i Prawo Nr 9/2005, s. 117-125;
10. Serzysko A., *Europejski nakaz aresztowania (ENA)*, Prokuratura i Prawo Nr 7-8/2005, s. 70-87;
11. *Skazany nie traci uprawnień*, Prawo Europejskie w praktyce Nr 8/2005, s. 73-75;
12. Steinborn S., *Europejski nakaz aresztowania – zażalenie. Glosa do uchwały SN z dnia 20 stycznia 2005 r., I KZP 29/04*, Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa, 2005, Nr 1-2, s. 145-155;
13. Stiebig V., *Strafrechtsetzungskompetenz der Europäischen Gemeinschaft und Europäisches Strafrecht: Skylla und Charybdis einer europäischen Odyssee?*, Europarecht zeszyt 4/2005, s. 466-493;
14. Szwarc M., *Decyzje ramowe jako instrument harmonizacji prawa karnego UE*, Państwo i Prawo Nr 7/2005, s. 22-38.